

Midtvejsevaluering af forsøgsordning
med
vredeshåndteringsprogrammet
”anger management”

SUSANNE CLAUSEN
JUSTITSMINISTERIETS FORSKNINGSENHED
FEBRUAR 2008

Indholdsfortegnelse

1. Sammenfatning	3
2. Indledning	4
3. Det potentielle antal domme	5
3.1. Øvrige kriterier.....	5
3.2. Andre forhold ved dommene	7
3.3. Sagernes fordeling efter politikreds	8
4. Kriminalforsorgens og domstolens selektion.....	10
5. Karakteristik af de dømte	13
5.1. Recidiv	15
6. Interviewundersøgelse og observationsstudie.....	15
6.1. Uddannelse af instruktører	16
6.2. Vurdering af egnethed.....	17
6.2.1. Egnethedsvurdering	17
6.2.2. Faktorer der har betydning for egnethed.....	20
6.2.3. Samtykkeerklæring	23
6.3. Tilsyn	23
6.4. Kursusstart	24
6.4.1. Holdsammensætning.....	25
6.4.2. Forsamtale.....	26
6.5. Programmets indhold	26
6.5.1. Afvikling af programmet	27
6.5.2. Antal instruktører ved programforløb	27
6.5.3. Undervisningslokalet	27
6.5.4. Kontrakt	28
6.5.5. Holdstørrelse	28
6.5.6. Undervisningens indhold	28
6.6. Udbyttet af kurset – ifølge de unge	34
6.7. Udbyttet af kurset – ifølge instruktørerne	37
6.8. Generel kritik af programmet og forslag til ændring af ordningen.....	38
7. Diskussion.....	40

1. Sammenfatning

Evalueringen angår den forsøgsordning, der som led i regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet blev iværksat efteråret 2005 vedrørende anvendelse af vredeshåndteringsprogrammet "anger management" som vilkår for en betinget dom over for unge lovovertrædere. Midtvejsevalueringen er primært igangsat for at belyse, hvorfor idømmelse af betingede domme med vilkår om "anger management" forekommer noget sjældnere end antaget ved forsøgets start. Evalueringen omfatter endvidere en redegørelse for domme med vilkår om "anger management" samt en mere omfattende beskrivelse af selve "anger management" kurset. Sidstnævnte inkluderer en nærmere redegørelse for kursets indhold samt såvel instruktøernes som de unges vurdering af kurset.

Vedrørende tilgangen af domme med vilkår om "anger management" viser evalueringen, at politiet kun i ca. en tredjedel af de sager, der falder ind under forsøgsordningen, har anmodet Kriminalforsorgen om at foretage den egnethedsvurdering, der ligger til grund for domstolenes idømmelse af vilkåret. Dette er utvivlsomt den væsentligste årsag til, at der er afsagt så få domme med vilkår om "anger management". At politiet så sjældent anmoder om at få foretaget egnethedsvurdering beror antagelig primært på, at politiet ikke i tilstrækkelig grad er opmærksom på forsøgsordningen, og at der ikke findes elektroniske systemer eller tilsvarende, der automatisk gør politiet opmærksom på potentielle "anger management" sager. Desuden har politireformen indebåret en stor udskiftning af personale, hvilket antagelig skal forklare den særligt lille tilgang af "anger management" domme i 2007. Såfremt forsøgsordningen skal fortsætte, bør der derfor igangsættes tiltag, der kan sikre, at flere sager henvises til Kriminalforsorgen med henblik på at få foretaget en egnethedsvurdering.

Evalueringen viser videre, at Kriminalforsorgen i knap halvdelen af de sager, hvor de har foretaget en egnethedsvurdering, finder vedkommende egnet til at deltage i "anger management" kurset, og at domstolene i ca. to tredjedele af disse tilfælde ender med at idømme vedkommende en dom med vilkår om "anger management".

Redegørelsen vedrørende de domme med vilkår om "anger management", som frem til udgangen af 2007 er afsagt, viser bl.a., at dommene primært angår aldersgruppen 15-18 år, at forholdsvis mange af de dømte er piger, og at forholdsvis få har en fremmed etnisk baggrund.

Interviewene med de instruktører, der underviser i "anger management", afspejler et stort engagement og en stor interesse for at gøre kurset så godt som muligt. Der påpeges forskellige problemer ved selve undervisningsmaterialet og behovet for at revidere visse dele heraf.

Der er kun foretaget interview med nogle få unge, som har gennemført kurset. De unge er usikre på, i hvilket omfang de har fået noget ud af kurset. De nævner endvidere, at de overvejende har været motiveret for at deltage i kurset for at undgå en fængselsstraf eller anden indgribende sanktion.

2. Indledning

Som led i regeringens handlingsplan mod volds- og ungdomskriminalitet, ”Stop volden”, blev der den 1. november 2005 iværksat en forsøgsordning med mulighed for at anvende vredeshåndteringsprogrammet ”anger management” som vilkår for en betinget dom over for unge lovovertrædere.

Forsøgsordningen omfatter unge, der på domstidspunktet er mellem 15 og 20 år, og som har overtrådt straffelovens §§ 119, 121, 244, 245 eller 266. Forsøgsordningen forudsættes anvendt som alternativ til betinget eller ubetinget fængselsstraf på op til 40 dage, herunder kombinationsdomme. Endvidere forudsættes forsøgsordningen i almindelighed kun anvendt over for unge, der ikke tidligere har begået voldskriminalitet.¹

Forsøgsordningen er geografisk afgrænset, idet den omfattede politikreds 1-8 frem til 31.7.2007 og fra august 2007 Københavns Politi, Vestegnens Politi og Nordsjællands Politi. Forsøgsordningen vil være i kraft indtil den 31. december 2008.

Denne rapport redegør for en midtvejsevaluering af forsøget. Det er en midtvejsevaluering, idet den ikke kan svare på spørgsmålet om programmets præventive effekt, hvilket en endelig evaluering af ordningen forventes at kunne gøre. Da det har vist sig, at idømmelsen af betingede domme med vilkår om ”anger management” (i det følgende AM-domme) forekommer noget sjældnere end antaget ved forsøgets start, er det imidlertid besluttet at gennemføre denne evaluering, der bl.a. skal belyse, hvorfor dette sker så relativt sjældent. Med henblik herpå undersøges forholdet mellem antallet af sager, hvor politiet har anmodet om en egnethedsvurdering med henblik på AM, og antallet af potentielle anmodnings-sager. Desuden belyses, i hvilket omfang Kriminalforsorgen erklærer personen egnet til deltagere i AM, og i hvilket omfang domstolene idømmer AM på baggrund af Kriminalforsorgens indstilling om egnethed.

Evalueringen omfatter endvidere en kvantitativ redegørelse for de AM-domme, der er givet frem til 2008.

Den mest omfattende del af evalueringen angår en kvalitativ undersøgelse af selve AM-kurset. På baggrund af en interviewundersøgelse med såvel AM-kursets instruktører som med unge, der har deltaget i AM, gives en nærmere redegørelse for kursets indhold, vurderingen heraf m.v. Denne del af evalueringen, der må betragtes som endelig, omhandler også en observationsstudie vedrørende forløbet af kurset.

De forskellige dele af evalueringen er baseret på forskellige datakilder, som der redegøres for separat under hvert afsnit.

---

¹ Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 11. oktober 2005.

3. Det potentielle antal domme

Med henblik på at undersøge, hvorfor der er idømt forholdsvis få betingede domme med vilkår om AM, er der fra Kriminalregisteret fremskaffet oplysninger om samtlige domme, som opfylder kriterierne for at indgå i forsøget, og som er afsagt i forsøgsperiodens første år, 1. november 2005 til 30. oktober 2006. I alt drejer det sig om 220 domme, som er karakteriseret ved:

- At den dømte var under 21 år på domstidspunktet.
- At den dømte har folkeregisteradresse i forsøgsområdet.
- At den unge er dømt for en af de straffelovsbestemmelser, som forsøget omfatter, jf. ovenstående.
- At den forskyldte straf er en betinget dom – uanset længden af den udmålte straf – eller ubetinget dom på op til 40 dage (herunder kombinationsdomme).

Ud af disse i alt 220 domme har politiet imidlertid kun anmodet Kriminalforsorgen om at foretage en egnethedsvurdering med henblik på en AM-dom i de 62 sager.² I de øvrige 158 er dette ikke sket. Spørgsmålet er, om der er forhold ved dommene, der kan forklare, hvorfor der ikke er anmodet om en egnethedsvurdering. Det er det, den følgende analyse skal søge at anskueliggøre. Det sker ved at sammenligne de sager, hvor politiet har anmodet Kriminalforsorgen om at foretage en egnethedsvurdering med henblik på deltagelse i AM, med sager, hvor dette ikke er tilfældet.

3.1. Øvrige kriterier

Ud over de ovennævnte kriterier for idømmelse af AM gælder også andre, jf. de indledende bemærkninger. Det forudsættes således:

- At den unge i almindelighed ikke tidligere har begået voldskriminalitet. Ordningen vil dog også efter en konkret vurdering kunne anvendes overfor unge, der tidligere i 1-3 tilfælde er dømt for vold eller lignende, såfremt karakteren af disse forhold sammenholdt med den unges alder på gerningstidspunktet gør, at det ikke bør udelukke den unge fra at falde ind under forsøgsordningen
- At det strafbare forhold ikke er særlig groft. Det vil sige, at volden ikke er begået som led i bande-kriminalitet, eller der er tale om såkaldt gadevold, hvor gerningsmanden på gaden eller tilsvarende steder overfalder en person, som gerningsmanden ikke kender, og hvor ofret hverken ved ord eller handling kan siges at have foranlediget volden

Disse kriterier, som ikke er anvendt for afgrænsning af udtrækket fra Kriminalregisteret, kan muligvis være med til at forklare, hvorfor der ikke er anmodet om en egnethedsvurdering.

---

² Det bør nævnes, at politiet reelt har anmodet om egnethedsvurdering i flere sager i den nævnte periode, idet antallet her alene angår de sager, der efterfølgende viser sig at falde inden for målgruppen med hensyn til de nævnte kriterier. Om en sag vil ende med en dom, der opfylder de nævnte kriterier, kan politiet imidlertid ikke vide med sikkerhed på det tidspunkt, hvor der anmodes om en egnethedsvurdering, og der vil derfor også, jf. det senere, være anmodet om en egnethedsvurdering i sager, som ender med en dom, der ikke opfylder kriterierne.

Med hensyn til førstnævnte kriterium – at ordningen ikke i almindelighed bør omfatte unge, der tidligere har begået voldskriminalitet – fremgår af tabel 1, at langt de fleste unge ikke tidligere er dømt for vold. Det gælder både for dem, hvor der foreligger en anmodning om egnethedsvurdering, og dem, hvor dette ikke er tilfældet. Blandt dem med anmodning om egnethedsvurdering har hver tiende én tidligere voldsdom, men ingen af dem har flere. Der er derimod enkelte blandt dem uden en anmodning om egnethedsvurdering, der har to eller tre tidligere voldsdomme. Dette kunne tyde på, at politiet – når de skal vurdere, om de skal bede om en egnethedsvurdering – sætter grænsen ved en enkelt tidligere voldsdom. Denne selektion forklarer imidlertid kun en meget ringe del af de tilfælde, hvor politiet ikke har bedt om en vurdering, idet der for kun syv af de 158 personer er tale om mere end én tidligere voldsdom.

Tabel 1. Domme fordelt efter antallet af tidligere voldsdomme og anmodning om egnethedsvurdering.

	Ikke anmodning		Anmodning		I alt	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
0	144	91 %	56	90 %	200	91 %
1	7	4 %	6	10 %	13	6 %
2	6	4 %	0	0 %	6	3 %
3	1	1 %	0	0 %	1	0 %
I alt	158	100 %	62	100 %	220	100 %

Med henblik på at se, hvorvidt antallet af voldsforhold i den enkelte sag har betydning for spørgsmålet om egnethedsvurdering, er det på tilsvarende måde undersøgt, om den konkrete voldssag omfatter mere end ét voldsforhold. Det mønster, der ses, svarer ganske meget til det, der fremgår af tabel 1, idet de to grupper ligner hinanden med hensyn til, at kun få af sager omfatter mere end ét voldsforhold. Der er desuden ikke mindre tilbøjelighed til at anmode om en egnethedsvurdering i tilfælde af, at et eller to biforhold angår vold. Kun i en enkelt sag er der mere end to biforhold angående vold, og i dette tilfælde er der ikke anmodet om en egnethedsvurdering.

Med hensyn til det andet kriterium – at AM ikke skal anvendes i de tilfælde, hvor det strafbare forhold må betragtes som særlig groft – er dette søgt klarlagt ved en registrering af følgende forhold ved de enkelte domme: Antallet af personer i samme sag, tid og sted for volden, antallet af ofre, mulig årsag og relation mellem offer og gerningsmand. Den grove vold er således, jf. de indledende bemærkninger, defineret ved, at det drejer sig om bandekriminalitet og uprovokeret vold mod en ukendt person.

De analyser, der på denne baggrund er gennemført, peger på en mindre tilbøjelighed til at anmode om en egnethedsvurdering, når der har været mere end tre gerningsmænd involveret i episoden, og når der har været mere end ét offer for voldshandlingen. Det bør dog noteres, at det kun er en lille del af voldsepisoderne, der involverer med mere end tre gerningsmænd (6 pct. i alt), ligesom der er forholdsvis få episoder med mere end ét offer (13 pct. af episoderne).

Analysen tyder derimod ikke på, at karakteristika ved gerningsstedet – om voldsepisoden foregår udendørs eller ej – influerer på tilbøjeligheden til at bede om en egnethedsvurdering. Tilsvarende gælder for relationen mellem gerningsmand og offer – om de kender hinanden eller ej. Dog ses en klart mindre tilbøjelighed til at bede om en egnethedsvurdering, når offeret er en lærer, en politibetjent eller en anden, der er blevet udsat for vold i forbindelse med udførelse af sit arbejde, jf. også det senere. Endelig skal nævnes, at der heller ikke er en klar tendens til, at tilbøjeligheden til at bede om en egnethedsvurdering er afhængig af, om volden må anses for at være uprovokeret eller ej.

En samlet analyse viser, at såfremt de sager, der lever op til de eksklusionskriterier, politiet tilsyneladende har anvendt, fratrækkes sager uden anmodning, så er fortsat 130 sager tilbage, som der *ikke* er bedt om en egnethedsvurdering for. Så de nævnte kriterier forklarer altså langt fra hele sorteringen af sager.

3.2. Andre forhold ved dommene

Det er på denne baggrund, det er undersøgt, om der i øvrigt er forhold ved sagerne, som politiet kan have taget i betragtning ved udvælgelse af sager til egnethedsvurdering. Det er således muligt, at andre forhold end dem, der eksplicit er nævnt som udvælgelseskriterier, kan have haft en betydning for denne sortering. Her er domme, som ikke lever op til de inklusionskriterier, politiet tilsyneladende anvender ved udvælgelse af sager, udeladt af analysen.³

Med hensyn til dømtes alder viser analysen ingen klare forskelle mellem dem, politiet ønsker at få foretaget en egnethedsvurdering for, og de øvrige. Der er derimod en lille forskel med hensyn til de dømtes køn, idet der synes at være en lidt større tilbøjelighed til at anmode om en egnethedsvurdering for kvinder end for mænd. For 39 pct. af kvinderne er der anmodet om en egnethedsvurdering, mens det for mændene drejer sig om 30 pct.

Vedrørende kriminalitetens art viser analysen, at i sager uden anmodning om egnethedsvurdering er 64 pct. dømt for simpel vold, mens 21 pct. er dømt for vold eller trusler om vold mod nogen i offentlig tjeneste. Blandt sager med anmodning om egnethedsvurdering drejer sig om henholdsvis 88 pct. og 9 pct. Der er tegner sig således et billede af, at det primært er i sager, hvor personen er tiltalt for simpel vold, politiet anmoder Kriminalforsorgen om at lave en egnethedsvurdering, hvorimod det er i et fåtal af de sager, hvor den unge er tiltalt for overtrædelse af § 119. Også i sager om alvorligere vold er der en mindre tilbøjelighed til at anmode om en egnethedsvurdering.

Endnu et forhold kan antages at have haft en betydning for, at der i mange tilfælde ikke er anmodet om en egnethedsvurdering. Spørgsmålet er således, hvordan politiet har tolket det afgrænsningskriterium, der angår straffens art og længde. Som nævnt anføres det i cirkulæret, at AM kan idømmes,

---

³ Det drejer sig om sager med mere end tre gerningsmænd og mere end ét offer samt sager, hvor den dømte tidligere er dømt for vold, eller som omfatter mere end to biforhold vedrørende vold. Desuden er fire sager, som er startet i politikredse uden for forsøgsområdet, men afgjort inden for forsøgsområdet, udeladt i tabellen.

”hvord den unge i dag ville blive idømt en betinget eller ubetinget fængselsstraf på op til 40 dage (herunder kombinationsdomme)”.

Et af de domsudskrifter, der er modtaget, kunne tyde på, at denne formulering har kunnet misforstås. I domsudskriftet, der angår en sag, hvor den unge idømmes en betinget af dom, der er udmålt til 50 dages fængsel, står det således: ”Retten er opmærksom på, at forsøgsordningen med ”anger management” i henhold til cirkulæreskrivelse af 15. november 2005 forudsættes anvendt i voldssager, hvor den unge ville blive idømt en fængselsstraf på op til 40 dage – betinget eller ubetinget. Den straf, den tiltalte er idømt, overstiger således det forudsatte strafmaksimum. Retten finder imidlertid, at der er væsentlige grunde til at give tiltalte muligheden for at gennemføre et sådant forløb, idet alternativet ville være en betinget dom med vilkår om samfundstjeneste. Retten har derfor bestemt, at straffens skal gøres betinget med vilkår om ”anger management”.”

Af andre sager fremgår det derimod, at betingede domme, der overskrider 40 dage, også anses omfattet af forsøget – en tolkning der også er lagt til grund for denne analyse. Men såfremt politiet i visse dele af forsøgsområdet har udelukket sager, som måtte forventes at medfører betingede domme med en udmålt straf på over 40 dage, så kan dette også være med til at forklare, hvorfor relativt få sager har ført til, at der er anmodet om en egnethedsvurdering. Det er en fjerdedel af de sager, der ikke har ført til en egnethedsvurdering, der er endt med betingede domme med udmålte straffe på mere end 40 dages fængsel.

3.3. Sagerne fordeling efter politikreds

Af tabel 2 fremgår det, hvorledes de sager, der opfylder kriterierne for at være omfattet af forsøgsordningen, er fordelt efter, hvilken politikreds sagerne kommer fra, og om der er anmodet om egnethedsvurdering eller ej. Også her er domme, som ikke lever op til de inklusionskriterier, politiet anvender ved udvælgelse af sager, udeladt af analysen.

Tabel 2. Domme fordelt efter politikreds og anmodning om egnethedsvurdering.

	Ikke anmodning	Anmodning	Andel med anmodning	I alt
Politikreds 1: København	52	12	19 %	64
Politikreds 2: Frederiksberg	8	1	11 %	9
Politikreds 3: Gentofte	3	0	0 %	3
Politikreds 4: Lyngby	2	5	71 %	7
Politikreds 5: Gladsaxe	18	9	33 %	27
Politikreds 6: Hvidovre	12	3	20 %	15
Politikreds 7: Glostrup	28	12	30 %	40
Politikreds 8: Tårnby	4	15	79 %	19
I alt	127	57	31 %	184

Det ses af tabellen, at der er ganske betydelige forskelle mellem politikredse med hensyn til, hvor stor en andel af sagerne der fører til en anmodning om egnethedsvurdering. Således har politiet i

den daværende Tårnby Politikreds anmodet om en egnethedsvurdering i 15 ud af 19 sager, mens det kun er sket i én ud af ni i Frederiksberg Politikreds og 12 ud af 64 i Københavns.

Med henblik på at få viden om årsagen til de forholdsvis få anmodningssager er der taget kontakt til politiet og forespurgt om den procedure, der er anvendt for at sikre, at politiadvokaterne er opmærksomme på forsøgsordningen og forpligtelsen til at anmode om egnethedsvurderinger. Da politiet som bekendt i dag er struktureret på en anden måde, end da forsøgsordningen startede, gælder de oplysninger, politiet har givet, ikke nødvendigvis forholdene ved forsøgsordningens start.⁴

Det generelle indtryk af de oplysninger, politiet har givet, er, at oplysning om forsøgsordningen foreligger i skriftligt materiale i de enkelte politikredse. Nogle nævner, at der endvidere flere gange er blevet informeret såvel mundtligt som skriftligt om ordningen, og der har også i nogle tilfælde været møde med Kriminalforsorgen, som har fortalt om såvel samfundstjenesteordningen og om forsøgsordningen med AM. Et sted har man som fast procedure haft at anmode Kriminalforsorgen om en egnethedsvurdering til samfundstjeneste og/eller AM, såfremt den unge forventedes at blive idømt en kort ubetinget dom. Denne ordning synes dog ikke at have omfattet sager, hvor forventningen var en betinget dom.

Grunden til, at der kun i en lille del af de potentielle sager er anmodet om en egnethedsvurdering, angives først og fremmest at være, at forsøgsordningen er druknet mellem de vældig mange andre ordninger, politiadvokaterne skal holde styr på. Som en af de interviewede spontant udbryder: ”Men der er 100.000 andre ordninger.” Især en række indberetningsordninger til Rigsadvokaten nævnes som arbejdsmæssigt meget belastende.

En anden årsag, som flere nævner, er en stor udskiftning af personale som følge af politireformen. Der er mange nyuddannede og uerfarne politiadvokater, og det forekommer troligt, at en forsøgsordning som denne næppe er det, der anvendes flest ressourcer på at være opmærksom på. Denne forklaring har dog kun relevans for sager, der ligger efter dem, som denne undersøgelse omfatter.

Som årsag til de få anmodninger nævnes i øvrigt, at sagerne har angået personer med udenlandsk oprindelse, som grundet sprogproblemer ikke forventedes at kunne have gavn af AM-kurset. Ud fra tilsvarende betragtning er sager vedrørende personer, som anses for at være begavelsesmæssigt svage, frasorteret. Endvidere nævnes, at signalet fra regeringen jo har været, at vold skal medføre ubetingede domme, hvorfor man kan have været mindre tilbøjelige til overhovedet at anmode om en § 808-undersøgelse i voldssager. Endelig fremgår også af en samtale, at politiet muligvis ikke har haft så stor tiltro til AM-ordningen, hvilket også kan have medført en mindre tilbøjelighed til at anmode om en egnethedsvurdering.

---

⁴ Der er talt med syv juridisk uddannede hos Københavns og Vestegnens Politi. Det drejer sig både om personer, som tidligere har arbejdet med voldssager, og om nogen, som aktuelt gør det.

Der er i samtalerne med politiet spurgt om, hvorvidt der findes elektroniske funktioner eller tilsvarende i deres sagsbehandlingssystem, som automatisk gør politiadvokaten opmærksom på, at en sag kan være omfattet af AM-forsøgsordningen. Sådanne funktioner findes ikke, men de fleste er enige om, at noget sådant ville være en stor hjælp og medvirke til, at mange flere sager ville blive sendt til Kriminalforsorgen med henblik på en egnethedsvurdering.

Der er talt med en tidligere anklager fra Tårnby Politi om baggrunden for, at ordningen tilsyneladende har fungeret så godt dér. Han mener, at det skyldes, at Tårnby Politi var et lille sted med kun tre juridisk uddannede, som tilmed var meget erfarne. Desuden havde man et godt samarbejde med Kriminalforsorgen og et meget tæt samarbejde med kriminalpolitiet. Endvidere var man i Tårnby Politi meget positivt indstillede over for forsøgsordningen og derfor meget opmærksomme på den.

Med hensyn til tilbageholdenhed med at henvise sager vedrørende § 119 til Kriminalforsorgen er det påpeget, at årsagen hertil kan være, at de ikke i samme grad som § 244-sager anses for at være et resultat af affekt, vrede eller mangel på impulsstyring og derfor ikke menes at være velegnede til forsøgsordningen. Det er dog også nævnt, at de få anmodninger om egnethedsvurdering i disse sager kan skyldes, at sagsbehandleren ikke har været tilstrækkelig opmærksom på, at disse sager er omfattet af ordningen.

4. Kriminalforsorgens og domstolens selektion

Med henblik på at belyse, i hvilket omfang Kriminalforsorgen vurderer den sigtede egnet til deltagelse i AM, og i hvilket omfang domstolene på baggrund heraf idømmer AM, er der gennemført en særskilt undersøgelse, der er baseret på de anmodninger om en egnethedsvurdering vedrørende AM, der i perioden 1. november 2005 til ultimo august 2007 er modtaget i Kriminalforsorgen.

Datamaterialet stammer fra de tre afdelinger i den frie kriminalforsorg (KIF), som frem til udvidelse af forsøgsordningen i august 2007 stod for gennemførelse af egnethedsvurderingerne. Det drejer sig om KIF-afdelingerne København, Vestegnen og Ballerup. Datamaterialet omfatter i alt 168 sager. På baggrund af oplysninger herfra er der, som vist i skemaet side 12, lavet en oversigt over forløbet i disse sager.

Af figuren fremgår, at af de 168 sager med anmodninger er der foretaget en egnethedsvurdering i 137 sager, svarende til 82 pct. At der ikke er foretaget egnethedsvurdering, skyldes – i syv af tilfældene – at den sigtede er udeblevet eller ikke har ønsket at deltage i den grundlæggende personundersøgelse (PUS), mens det i 18 tilfælde skyldes, at den sigtede er udeblevet eller ikke har ønsket at deltage i den særlige egnethedsvurdering, der angår AM. I ét tilfælde viser det sig, at personen i stedet skal have foretaget mentalobservation, mens der i et andet tilfælde ved en fejl ikke er foretaget den egnethedsvurdering, som politiet har anmodet om. Denne sag afgøres alligevel med en AM-

dom, og det kan tilføjes, at den unge har gennemført programmet.⁵ Endelig er der én sag, hvor den unge fraflytter forsøgsområdet, og i to sager er årsagen til manglende egnethedsvurdering uoplyst. Derudover var der på opgørelsestidspunktet (ultimo august 2007) én sag, hvor KIF endnu ikke havde foretaget en egnethedsvurdering.

Af de 137 sager, hvor der foretages egnethedsvurderinger, erklæres 63 unge, svarende til 46 pct., for egnede, mens de resterende 74 erklæres for uegnede. Begrundelsen for at erklære en ung uegnet er i otte tilfælde, at de ikke er motiverede for at deltage i AM-programmet, mens begrundelsen i de resterende 66 sager er, at vedkommende ikke menes at have problemer med at håndtere vrede.⁶ Dermed falder personen uden for målgruppen for AM-programmet, jf. det senere.

Af de 63 sager, hvor de unge erklæres egnede til deltagelse i AM, ender 41 sager, svarende til 65 pct., med en AM-dom, mens 20 sager, svarende til 32 pct., ender med en anden afgørelse. I to sager er der endnu ikke faldet dom.⁷

38 ud af de 41 er betingede domme med alene vilkår om AM, mens to er delvis betingede domme med vilkår om AM og én er en betinget dom med vilkår om både AM og samfundstjeneste. De fleste af dem, der har fået en AM-dom, nemlig 37 ud af 41, havde på undersøgelsestidspunktet gennemført programmet. Én person kom aldrig til undervisningen i AM, mens en anden afbrød det. Begge er derfor indberettet for vilkårsovertrædelse. Dertil kommer to personer, der ventede på at påbegynde programmet.

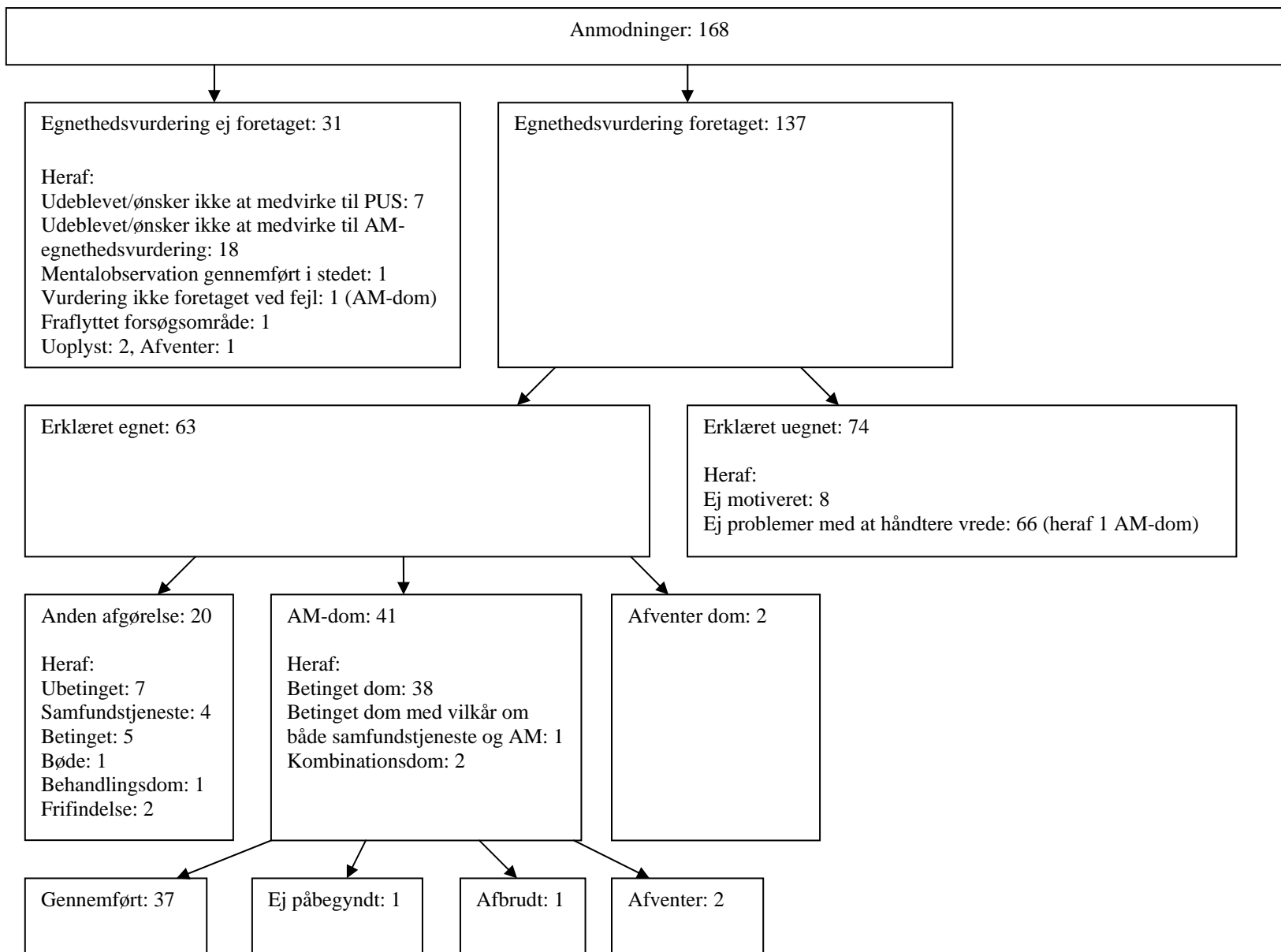
Samlet set er der således i den undersøgte periode kommet 168 anmodninger fra politiet om egnethedsvurderinger, hvoraf 43 sager – når også dommen uden egnethedserklæring og den, hvor personen findes uegnet til AM, inkluderes – er endt med en AM-dom. Det svarer til 26 pct. af sagerne. Det er altså en forholdsvis lille andel af sagerne med anmodning, der ender med en AM-dom. Det er der tre hovedårsager til: 1) En del sager frasorteres fordi de unge udebliver eller ikke ønsker at medvirke i personundersøgelsen eller egnethedsvurderingen, 2) en stor del af sagerne frasorteres, fordi det vurderes, at de unge ikke har problemer med at håndtere vrede og dermed ikke falder inden for forsøgsordningens målgruppe, og 3) i en del sager træffer domstolen en anden afgørelse end AM-dom. I 11 af de tilfælde, hvor retten har truffet en anden afgørelse, ligger afgørelsen med hensyn til straffens art og længde inden for det område, hvor AM kan anvendes.

---

⁵ Der skal i denne forbindelse peges på en sag om en ung mand, som tidligere (i 2006) var blevet vurderet egnet til AM og havde gennemført AM-programmet, og som får endnu en AM-dom i 2007. I forbindelse med den sidste AM-dom er der imidlertid ikke modtaget en anmodning fra politiet og derfor ikke foretaget en ny egnethedsvurdering. Selv om person tidligere er blevet vurderet egnet til AM, betyder det dog ikke, at personen også vil være det fremover, idet også omstændigheder ved den konkrete voldsforbrydelse lægges til grund for denne vurdering. Voldens grovhed og karakter var i den anden sag netop af en art, så det må antages, at personen næppe ville blive anset som egnet til AM.

⁶ I en enkelt af disse 66 sager, beslutter dommeren alligevel at idømme den unge en AM-dom. Vedkommende gennemfører programmet.

⁷ Januar 2008.

5. Karakteristik af de dømte

Frem til 1. januar 2008 er der afsagt i alt 47 AM-domme. På baggrund heraf gives der i det følgende en karakteristik af dem, der idømmes AM, og den kriminalitet, der ligger til grund for dommen.

Som nævnt, er der afsagt færre AM-domme end forventet. Dette kunne tænkes at skyldes, at man især i forsøgsordningens begyndelse, som evalueringen her primært angår, var mindre opmærksomme herpå, og at der med tiden ville blive idømt flere AM-domme. Tabel 3 kan umiddelbart tyde i den retning, idet antallet af AM-domme langsomt stiger i løbet af ordningens første år. I 3. kvartal 2006 afsiges der i alt 14 domme, men derefter aftager tilgangen af nye domme imidlertid kraftigt. Det betyder, at der i 2007 alene er idømt 11 AM-domme mod 34 i 2006. Dette kan, jf. ovennævnte samtaler med politiet, skyldes politireformen.

Tabel 3. Domme fordelt efter hvilket kvartal, de er afsagt.

	Antal
4. kvartal 2005	2
1. kvartal 2006	6
2. kvartal 2006	7
3. kvartal 2006	14
4. kvartal 2006	7
1. kvartal 2007	4
2. kvartal 2007	3
3. kvartal 2007	2
4. kvartal 2007	2
I alt	47

Den kriminalitet, der ligger til grund for dommene, angår – som også nævnt i det tidligere – primært vold efter § 244. 37 af de 47 sager vedrører simpel vold. Dertil kommer seks sager med vold m.v. mod nogen i offentlig tjeneste, § 119, stk. 1, og to sager med alvorligere vold, § 245. I de sidste to tilfælde er der idømt AM for overtrædelse af § 123, vold eller trusler om vold mod vidner m.v., hvilket er en paragraf, der ikke er omtalt i cirkulæret om forsøgsordningen.

Straflængden er i fire tilfælde ikke fastsat, mens den i de øvrige domme er fastsat til mellem 14 dage og 6 måneders fængsel, jf. tabel 4.

I fem tilfælde er der idømt kombinationsdomme. Det drejer sig om domme med en samlet straffelængde på 70-90 dage. I en af disse sager er den ubetingede del af straffen på 40 dage, mens den i de fire øvrige er på 30 dage.

I fire af dommene er der ved siden af vilkåret om AM også givet vilkår om samfundstjeneste.

Tabel 4. Straffens samlede længde.

	Antal
Uden straffastsættelse	4
14 dage	1
30 dage	6
40 dage	11
50 dage	5
60 dage	11
70 dage	2
3 måneder	6
6 måneder	1
I alt	47

I størsteparten af dommene (31) er der ingen medtiltalte. I de 16 tilfælde, hvor der er medtiltalte, drejer det sig hovedsageligt om en enkelt medtiltalt, mens der i ganske få tilfælde er tale om to medtiltalte. I halvdelen af de tilfælde, hvor der er medtiltalte, er denne eller en af disse også idømt AM.

Godt halvdelen af dem, der er idømt AM, er tidligere straffede. Med tidligere straffe forstås tiltalefrafald, bøder, frihedsstraffe og behandlingsdomme. Halvdelen af de unge, der tidligere er straffet, har højst én tidligere afgørelse, jf. tabel 5.

Tabel 5. Domme fordelt efter antallet af tidligere afgørelser.

	Antal
Ingen tidligere afgørelser	20
1 tidligere afgørelse	13
2-3 tidligere afgørelser	9
4-5 tidligere afgørelser	4
Mere end 5 tidligere afgørelser	1
I alt	47

Af de 27 unge, der har en tidligere strafferetlig afgørelse, har to været idømt en ubetinget frihedsstraf. I øvrigt drejer hovedparten af de tidligere strafferetlige afgørelser sig om betingede domme eller bøder.

Fjorten af de unge er tidligere dømt for vold. Den afgrænsning af vold, der her er anvendt, følger den, Danmarks Statistik anvender, dvs. overtrædelser af straffelovsbestemmelser i straffelovens 25. og 26. kapitel samt § 119, § 120, § 123, §§ 133-134 a, § 266 og § 266 a.

Som det altid er tilfældet inden for det strafferetlige område, er der en markant overvægt af mænd/drenge blandt de dømte. Det er også tilfældet for de unge, der idømmes AM. Overvægten er dog på dette område betydeligt mindre end tilfældet er på andre områder. Således er mere end en tredjedel

– 36 pct. – af de dømte piger. Forholdet mellem alle piger og drenge, der får en strafferetlig afgørelse for vold, er derimod ca. 1:9.

Med hensyn til alder viser opgørelsen, at langt størstedelen (81 pct.) af de unge, der er idømt AM, var 15-17 år på afgørelsestidspunktet, mens kun ganske få var 18-20 år.

Endelig viser opgørelsen, at langt størstedelen af de unge, der idømmes AM, er af dansk oprindelse, jf. tabel 6. En ganske lille del af dem har status som indvandrere, og kun to er efterkommere. Til sammenligning kan nævnes, at knap en fjerdedel af de 15-19-årige, der dømmes for en voldsforbrydelse, er af fremmed etnisk herkomst.⁸ På denne baggrund kunne man godt have forventet, at en større andel af dem, der får en AM-dom ville have indvandrerbaggrund.

Tabel 6. Domme fordelt efter dømtes herkomst og indvandrerstatus.

	Antal
Dansk herkomst	41
Indvandrer	4
Efterkommer	2
I alt	47

5.1. Recidiv

Det er planen, at der skal gennemføres en effektevaluering, når der foreligger et tilstrækkeligt stort antal AM-domme. Med den meget ringe tilgang af nye domme kan det imidlertid komme til at vare længe, inden en effektevaluering, som inkluderer en recidivundersøgelse, vil kunne foreligge. Med henblik på at få en fornemmelse af, i hvilken størrelsesorden tilbagefaldet til ny kriminalitet er, er der på nuværende tidspunkt gennemført en ganske begrænset recidivundersøgelse, idet denne kun omfatter en mindre gruppe (på 34 personer), som det yderligere kun har været muligt at observere i seks måneder efter gennemførelse af AM-kurset. Almindeligvis måles recidiv over en observationsperiode på to år. Af denne lille gruppe er 5 personer (15 pct.) recidiveret i løbet af det halve år efter kursets afslutning, og i et enkelt tilfælde er der begået ny voldskriminalitet. Det skal tilføjes, at recidivprocenten for dem, der også er fundet egnede til AM, men som har fået en anden straf, er af nogenlunde samme størrelsesorden.

6. Interviewundersøgelse og observationsstudie

Til brug for den kvalitative del af undersøgelsen er der foretaget interview med et mindre antal unge samt med de fleste af instruktørerne. Desuden er der gennemført observationsstudie på et hold, som gennemgik AM-programmet.

⁸ Baseret på information om domme i 2005 fra Danmarks Statistik.

6.1. Uddannelse af instruktører

Det er Kriminalforsorgens Uddannelsescenter (KUC), som har stået for uddannelse af instruktørerne. Ultimo januar 2008 var der i den frie kriminalforsorg ti instruktører, der er uddannet i AM-programmet. Nogle af disse er tidligere uddannet som instruktører i Det Kognitive Færdighedstræningsprogram og er blevet uddannet som AM-instruktører i forbindelse med det frivillige tilbud om AM, som tilsynsklienter gennem længere tid har haft. I forbindelse med forsøgsordningens opstart har disse instruktører gennemgået et kort repetitionskursus. Flertallet af instruktørerne er dog uddannet som AM-instruktører i forbindelse med forsøgsordningen. Nogle af dem har gennemgået et kortvarigt kursus, mens andre har gennemgået et længerevarende kursus.

De første instruktører, som blev uddannet til forsøgsordningen, havde et kortvarigt kursus, der bestod af dels et 2-3 dages kursus med introduktion til kognitive programmer og dels et tredages kursus med introduktion til AM-programmet. Kursets indhold beskrives af instruktørerne som en blanding af undervisning i AM-programmet, gennemgang af undervisningsmaterialet og træning i undervisning i programmet.

Nogle af de instruktører, som har gennemgået dette kursus, påpeger, at kurset var ganske kort, hvilket har betydet, at de har følt, at det ”lige på og hårdt” eller ”learning by doing”, da de påbegyndte undervisningen. Dette skal næppe opfattes som en kritik af kurset, men mere en konstatering af, at sådan var det.

For de instruktører, som allerede havde gennemgået uddannelsesforløbet, før forsøgsordningen kom i gang, gik der forholdsvis lang tid (1½-2 år) fra de blev uddannet, til de kunne komme i gang med at anvende deres viden. På spørgsmålet om, hvorvidt de følte, at KUCs undervisning klædte dem på til at undervise, siger en instruktør:

”Vi var jo meget tændte, lige da vi var færdige [gennemgået kursus som AM-instruktør]. Da var vi meget ivrige efter at komme i gang. Og jo længere tid, der gik, jo sværere blev det, jo mere usikre blev vi jo på det. Så jeg vil ikke sige, at vi har følt os fuldstændig parate til det. [...] Det er lidt lige som at tage kørekort. Man er stadig meget usikker de første par gange, men når først man kommer i gang, og jo mere man prøver det, desto mere fortrolig bliver man med det”.

De, der måtte vente længe på at starte med at undervise, fik dog et kort ”brush up” kursus, før de skulle i gang med et hold

I løbet af forsøgsordningen er KUCs uddannelse af AM-instruktører blevet ændret, idet instruktører, som er uddannet senere i forsøgsordningen, har været på et 10-dages kursus. Indholdet i det længerevarende kursus beskrives som undervisning i kognitive programmer og AM-programmet, læren om målgruppen, læren om spørgeteknik og motivation samt træning i undervisning af programmet.

Den første gang, en nyuddannet instruktør underviser, foregår det typisk sammen med en anden instruktør, og vedkommende modtager desuden supervision fra KUC. Supervisionen består i, at instruktøren optager undervisningen på video, som KUC gennemser og giver feedback på. Desuden gennemgår en supervisor udvalgte undervisningslektioner med instruktøren. For at blive certificeret som AM-instruktør skal man have undervist to hold. Instruktørerne finder, at supervisionen fra KUC er grundig, og at de har gavn af den.

Det er dog ikke sådan, at supervisionen stopper fuldstændigt, efter instruktørerne er blevet certificeret. KUC står til rådighed for instruktørerne, såfremt de har spørgsmål til vurderingsmaterialet, til undervisningsmaterialet m.v. Blandt instruktørerne er der desuden oprettet en erfaringsudvekslingsgruppe, som jævnligt mødes. På disse møder deltager også en repræsentant fra KUC.

Både hvad angår KUCs kurser i AM og i erfaringsudvekslingsgruppen, deltager både instruktører, som skal undervise i AM i forbindelse med forsøgsordningen, og instruktører, som skal have hold med frivillige deltagere i fængslerne og den frie kriminalforsorg. Nogle instruktører giver udtryk for, at det ikke altid er hensigtsmæssigt at blande de forskellige typer af instruktører, fordi deres målgrupper er meget forskellige med hensyn til alder og motivation. Programdeltagerne i de frivillige tilbud er generelt ældre og mere motiverede og således "lettere" at arbejde med end forsøgsordningens målgruppe, som ofte er meget unge, umodne og uden reel motivation. Én af instruktørerne forklarer forskellen på de to grupper:

"Altså min holdning til det her er, at hvis man skal have noget ud af sådan et forløb, så skal man være motiveret. Og hvis man skal have noget ud af sådan et forløb, skal man være i stand til at reflektere. Altså, man skal være udviklet rent kognitivt også til, at man er i stand til at reflektere over sin egen situation og sine egne muligheder for at ændre adfærd, og der synes jeg, at de unge, der bliver dømt til det, ikke – i mine øjne – reelt er motiverede. Mange af dem kan godt fremstå motiveret, når de sidder til egnethedsvurderingerne, og det kan være på baggrund af mange ting. Det kan være, at mange omkring dem synes, at det er en god idé. Det kan være os, der sidder og interviewer dem, som de gerne vil sige de rigtige ting til. Det kan være det med, at de ikke ved, hvad alternativerne er. At vi jo siger til dem, at alternativet KAN være en ubetinget straf, og så tænker de fængsel. [...] Så den motivation, der er hos dem, der er dømt til det, mener jeg må være markant forskellig fra dem, som vælger det frivilligt."

6.2. Vurdering af egnethed

6.2.1. Egnethedsvurdering

KIF foretager egnethedsvurderinger i forhold til AM-programmet af de unge i de sager, hvor de fra politiet/anklagemyndigheden modtager en anmodning herom. Det hænder også, at KIF bliver opmærksom på en sag, som de finder ligger inden for forsøgsordningens målgruppe, og i så tilfælde retter de henvendelse til politiet for at høre, om de skal vurdere den unge i forhold til AM.

Inden den egentlige egnethedsvurdering får de unge foretaget en personundersøgelse i KIF. Formålet er at tilvejebringe oplysninger om sigtedes personlige forhold m.v., som kan være af betydning

for straffastsættelsen eller anvendelse af anden straffølge. Gennemførelse af både personundersøgelse og egnethedsvurdering forudsætter, at den unge accepterer at medvirke.

Det er instruktørerne, som foretager egnethedsvurderingerne. Det er tilfældigt, om det er den samme instruktør, som foretager egnethedsvurderingen og efterfølgende underviser den unge i AM. Ifølge instruktørerne anbefaler KUC en sådan model, da der kan være fordele ved, at den unge allerede inden undervisningens start kender instruktøren. Modellen kan dog være svær at udmønte i praksis, da der også er andre forhold, der skal tages hensyn til, når et nyt AM-hold skal sammensættes. En af instruktørerne forklarer:

”Jeg synes det er fordel, hvis jeg kunne køre med det [selv at lave alle egnethedsvurderinger for de unge på holdet]. For det er ikke alt, der står i det journalnotat omkring egnethedsvurderingen. Og hvis du skal være med til at påvirke dem i en positiv retning, så kræves det, at det er en eller anden form for relation eller tillid, og det kunne du allerede bygge op der. Vi har drøftet det på flere af de samarbejds møder, og alle er sådan set enige om, at det ville være det mest hensigtsmæssige, hvis vi kunne køre det hold med dem, vi selv har vurderet egnede, men det er bare meget svært at håndtere i praksis, fordi der kan være langt imellem dommene, eller det kan være, de er i samme sag, eller nogen, som er til daghold, og andre til aftenhold, eller nogle er drenge og andre er piger. Så der er mange parametre, der gør, at det i sidste ende er umuligt.”

I en afdeling har man besluttet, at det fremover skal være én og samme instruktør, som skal foretage alle egnethedsvurderinger og stå for al undervisning i AM under forsøgsordningen.

Egnethedsvurderingerne er baseret på et interview med de unge, og kan vare op til to timer. En ikke uvæsentlig del af egnethedsvurderingen består i at give de unge information om, hvad AM-programmet består i. En instruktør forklarer:

”Vores erfaring er, at det er ret vigtigt at gøre meget ud af introduktionen til, hvad AM er for noget, så man er sikker på, at de forstår det, inden man begynder at interviewe dem. For hvis de ikke forstår det helt, så kan de godt finde på at svare på en måde, så de er sikker på, at de ikke bliver erklæret egnede. Det har noget med deres alder og motivation at gøre og deres evne til at forstå ting. Så fx et spørgsmål som ”bliver du nemt vred?” eller ”hvad gør dig vred?”, så er det klart, at hvis man ikke synes, at AM lyder spændende, så siger de bare ”nej, der er ikke noget, som gør mig vred”.”

Der er udarbejdet materiale til vurdering af egnethed til AM-programmet. Det består af a) en beskrivelse af målgruppen, b) et skema til interview og vurdering før deltagelse i programmet, c) spørgeskema om vrede og andre følelser, d) spørgeskema angående værdier og holdninger og e) instruktørens vurderingsskema.

Beskrivelse af målgruppe til programmet Anger Management oplyser bl.a., at programmet ”henvender sig til målgrupper, hvis tidligere eller nuværende adfærd afspejler en manglende evne til konfliktløsning. Som navnet antyder, er programmet udarbejdet for personer, der har vanskeligt ved at håndtere stærke følelser, herunder følelsen vrede. Målgruppens karakteristika kan bl.a. være en ringe selverkendelse, udpræget eksternalisering af skyld og manglende ansvarsfølelse. Yderligere

kendetegn kan være impulsivitet, handling uden omtanke for konsekvenser". I beskrivelsen pointeres endvidere, at programmet ikke er egnet til personer, som har begået instrumentel vold, dvs. personer som anvender "aggressivitet på en yderst velovervejede måde til at opnå specifikke, konkrete resultater (f.eks. planlagt voldskriminalitet)".

Skema til interview og vurdering består af i alt 25 spørgsmål og belyser følgende karaktertræk: a) om de unge udviser hyppig, intens, vedvarende vrede, b) om den unge i sin vrede udviser fjendtlige aggressioner, c) den unges evne til at håndtere vrede på en hensigtsmæssig måde, d) den unges evne til at løse konflikter, og e) den unges tænkemønstre. Spørgsmålene er formuleret som åbne spørgsmål. Frem for en slavisk gennemgang af spørgeskemaet lader de fleste instruktører i stedet spørgsmålene indgå i en dialog med de unge om deres evne til at håndtere vrede og andre stærke følelser. Instruktørerne tager notater undervejs eller efterfølgende.

Spørgeskema om vrede og andre følelser samt *spørgeskema om værdier og holdninger* uddeles til de unge, så de selv kan udfylde dem. Hvis de har svært ved at læse eller forstå spørgsmålene, hjælper instruktøren. *Spørgeskema om vrede og andre følelser* består af 58 spørgsmål, som skal besvares med enten "Næsten aldrig", "Nogle gange", "Ofte" eller "Næsten altid". Eksempelvis lyder et spørgsmål "Jeg har et voldsomt temperament". *Spørgeskema om værdier og holdninger* består af 19 spørgsmål, som de unge skal svare be- eller afkræftende. Eksempelvis lyder et spørgsmål "Laver du ofte impuls køb?" Nogle af instruktørerne gennemgår de udfyldte spørgeskemaerne med de unge efterfølgende og spørger ind til nogle af spørgsmålene, fx hvis svar på nogle spørgsmål ikke stemmer overens med andre.

Instruktørens vurderingsskema udfyldes efter interviewet med den unge og er en slags opsummering eller konklusion om de unges evne til at håndtere vrede. Konklusionen er også baseret på oplysningerne fra de øvrige spørgeskemaer og eventuelle oplysninger fra personundersøgelsen. Instruktøren skal på en skala fra 1 til 5 angive, om de vurderer, at den unge har problemer med vrede og/eller andre følelser.

Instruktørerne synes generelt at være tilfredse med vurderingsmaterialet, men der er dog nogle få kritikpunkter. Et gennemgående kritikpunkt er, at nogle af spørgsmålene i de spørgeskemaer, som den unge selv udfylder, er tvetydige eller vanskelige at forstå. De unge forstår fx ikke, hvad det vil sige at være "impulsiv" eller "at miste besindelsen". En af instruktørerne forklarer:

"Der er også nogen spørgsmål, hvor jeg kan være i tvivl om, hvad vi egentlig forventer af svaret. Hvad er det "rigtige" svar? Det er blandt andet et spørgsmål om "jeg får det godt af at give udtryk for min vrede". Er det godt, at få det godt af at udtrykke sin vrede? Eller er det negativt at udtrykke sin vrede? Det afhænger jo meget af, hvordan du giver udtryk for sin vrede. Der bliver du nødt til at spørge ind til det. For det, programmet nok fisker efter, det er, at de siger "ja, jeg får det skidefedt når jeg råber og slår i bordet – at det er den negative måde, vi går efter, men det kan jo også være positivt, hvis de giver udtryk for deres vrede på en assertiv måde. Det er jo det, hele programmet går ud på. Og så er programmet vel stilet til nogle lidt ældre deltagere. "At miste besindelse". Hvad betyder det? Det aner de ikke. "Være bevidst om". Hvad ligger der i det? Når du er 15 år, ken-

der du ikke de ord. Så det er min største udfordring som instruktør. At have et sprogbrug, som de også kan forstå, for at få dem med.”

I de tilfælde, hvor instruktørerne selv har været i tvivl om, hvordan et spørgsmål skal forstås, eller hvordan det skal præsenteres for de unge, så de kan forstå det, har de talt med KUC eller de andre instruktører fra erfaringsudvekslingsgruppen om det.

6.2.2. Faktorer der har betydning for egnethed

Formålet med egnethedsvurderingen er at undersøge, om den unge er en del af målgruppen, dvs. har væsentlige problemer med at håndtere vrede og andre stærke følelser. Der synes at være tre faktorer, som der lægges særligt vægt på, når de unges egnethed vurderes: mønster, selverkendelse og motivation.

Mønster

En person, som en enkelt gang kommer op og slås på grund af for meget alkohol, hører ikke umiddelbart til målgruppen. På baggrund af svarene i spørgeskemaer m.v. skal der kunne ses en mere generel tendens til, at den unge let bliver aggressiv og har svært ved at håndtere sin vrede og andre stærke følelser, også selv om det ikke har givet sig udslag i hyppige voldsepisoder. Som instruktørerne siger:

”Der skal være et mønster, kan man også sige. Det her enkeltstående tilfælde eller en tur i byen, hvor de er kommet op og slås, fordi de har fået for meget at drikke...[falder uden for målgruppen]. Det får man hurtigt en fornemmelse af, om der er et mønster. Man spørger fx, hvad de tidligere har haft af oplevelser, eller om andre opfatter dem som meget vrede eller med et hidsigt temperament.”

”For at være egnet til AM lægger man vægt på, at der er et mønster i manglende evne til at håndtere svære følelser. Vi lægger meget vægt på, at man ikke behøver at have været voldelig tidligere og have tendenser til at slå på folk. Det behøver ikke at være et kriterium. Men det med, at de har en oplevelse af, at de har svært ved at håndtere følelser som vrede, jalousi, irritation og sådan nogle ting, det er vigtigt.”

Selverkendelse

En anden faktor, der har betydning for egnethed, er, at den unge selv oplever og kan erkende at have et problem med at håndtere vrede. Instruktørerne forklarer, hvad de lægger vægt på, når de vurderer egnethed:

”Om de selv synes, at de har temperament. Det betyder rigtig meget. For hvis de ikke selv synes det, og de ikke kan komme med nogle eksempler, og der ikke er noget, jamen så er der heller ikke noget at gå efter [behandle]. Selvfølgelig lægger vi også vægt på, om familie, skole, og hvem det nu kan være – hvis de i PUS siger, ”jamen han tænder af og er fuld af temperament og smider om sig med tingene”, og han så siger, ”jamen jeg er blid som et lam, jeg gør aldrig noget”, så bliver vi nødt til at sige, ”jamen kan du genkende det”. Men hvis alle siger, at han er blid som et lam, osv., så er han ikke inden for målgruppen. Så er der ikke noget at arbejde med.”

Motivation

Den sidste og nok så væsentlige faktor er motivation. Der vil ofte være sammenhæng mellem selv-erkendelse og motivation, idet unge, der har erkendt, at de har problemer med at håndtere vrede, som regel også er motiverede for at gøre noget ved problemet. Der kan dog være tilfælde, hvor den unge erkender at have problemer med at håndtere vrede, men ikke er motiveret for at gennemgå programmet. Vedkommende falder dermed uden for målgruppen. En instruktør forklarer:

”Vi ville også meget gerne lægge vægt på, at deres motivation er høj, og de er indstillet på, at de skal ændre adfærd for deres egen skyld. Man kan sige, at den ambition er man nødt til at slække lidt på, for der skal man bearbejde dem lidt under samtalen. Det kan være svært. Men vi erklærer ikke folk egnede, hvis de siger ”jamen jeg har problemer med at håndtere vrede, men det her pis, gider jeg ikke””.

Der findes ifølge instruktørerne unge, som tilsyneladende ikke er motiverede på forhånd, men som under vurderingssamtalen opnår en erkendelse af, at de kan have et problem og derfor bliver motiverede eller i hvert fald indvilger i at deltage i programmet. I et ovenstående citat beskriver instruktøren det som, at de unges skal ”bearbejdes” under samtalen. Andre instruktører beskriver det som, at de unge får en aha-oplevelse under samtalen og opdager, at de har et problem, som er større, end de selv troede. Man kan således skelne mellem forskellige grader af motivation hos de unge: Der er dem, som ikke er motiverede for at deltage i programmet (uanset om de har erkendelse af et problem med vrede eller ej), dem, som i løbet af egnethedsvurderingen bliver motiverede for at deltage, og dem, som allerede inden egnethedsvurderingen var motiverede.

En anden skelnen er, om de unge er motiverede for alene at deltage, eller om de også er motiverede for forandring. Forskellen angår baggrunden for motivationen og beskrives af nogle af instruktørerne som henholdsvis ydre og indre motivation. Mens den indre motivation er et ægte ønske om at lære og at ændre adfærd, er den ydre motivation begrundet i de negative konsekvenser, der kan være ved at sige nej til at deltage. På spørgsmålet om de lægger vægt på motivation, når de skal vurderer egnethed, svarer en instruktør:

”Det, synes jeg, er et afgørende punkt. Hvis ikke du vil, så skal du det ikke. Men det er jo bare svært at måle deres reelle motivation for det. For de ved jo godt, at de sidder i en knibe med udsigt til at komme i fængsel. Og de ved også godt, at det her program er én af muligheder for at slippe for fængsel, og det synes jeg, de er bevidste om. Så der er mange, som vil sige ”ja, tak og amen, og jeg kan godt se, at ... og jeg vil gerne”, og så kommer vanskelighederne først senere i forløbet. Og jeg kan jo kun måle dem på, hvad de siger. Hvis de siger, at de mener at have et problem, og de gerne vil, så er de motiverede. Men så er det jo noget med at spørge ind til det. Hvorfor vil du gerne det her? Hvad håber du at få ud af det?”

Selv om det er vanskeligt, mener instruktørerne, at de er i stand til at vurdere, om de unges motivation er indre eller ydre. En instruktør forklarer, at den ydre motivation også kan bane vejen for den indre motivation. Hun siger:

”Den ydre motivation [at ville undgå fængsel] gør måske, at de så ender i rummet [undervisningslokalet], og så er det så i undervisningen, at vi så kan skabe den indre motivation, og det er måske først i selve rummet, at vi gør

det. Og det kan man selvfølgelig diskutere. Men de skal ikke være hypermotiverede som en 30-årig, der går i parterapi. Det er en anden motivation, vi snakker om.”

Pointen er, at det først og fremmest handler om at få de unge motiverede til at deltage i programmet, og så kommer den indre motivation måske i løbet af undervisningsforløbet. Med citatet understreges, at man ikke må forvente, at målgruppen – deres unge alder og manglende modenhed taget i betragtning – som udgangspunkt vil være meget motiverede for at ændre deres adfærd.

Der er blandt instruktørerne enighed om, at der er en risiko for, at de unge siger ja til at deltage i AM, fordi de er bange for at komme i fængsel. Der synes at være lidt forskel på, hvad instruktørerne fortæller de unge om alternativet til deltagelse i AM-programmet. Mens nogle instruktører lader de unge tro, at alternativet er en ubetinget dom, forklarer andre instruktører, at der også er mulighed for at få en betinget dom med vilkår om samfundstjeneste, hvis de siger nej til AM.

En af instruktørerne fortæller de unge, at de i den aktuelle sag ikke nødvendigvis får en fængselsstraf, hvis de siger nej til AM, men at sagen også kan blive afgjort med en samfundstjenestedom. Hun forsøger dog at motivere dem til at deltage i programmet ved at forklare dem, at hvis de ikke her og nu får gjort noget ved deres problem med at styre deres temperament, vil de måske begå vold igen og dermed risikere en fængselsstraf senere.

Der er ingen tvivl om, at en del af de unge selv opfatter alternativet til AM som en fængselsstraf. Adspurgt om, hvorfor de har sagt ja til at deltage i programmet, svarer flere af dem, der er interviewet, at det var for at undgå at komme i fængsel:

”Jamen, det er jo fordi, at jeg var i retten, og så kom det på banen, at jeg kunne deltage i sådan et [program] i stedet for at komme i fængsel.”

”Jamen, det er ikke noget, jeg har sagt ja til. Det er noget, jeg blevet dømt til. Og hvis jeg sagde, at jeg ikke tog det, skulle jeg 30 dage ind [i fængsel]. Så det var sådan lidt...”

Der er dog også unge, som opfatter, at alternativet til AM er samfundstjeneste, og som har sagt ja til at deltage i programmet for at undgå samfundstjeneste.

Flere af de unge synes altså primært at have en ydre motivation. Der er dog også eksempler på unge med indre motivation, da de reelt ønsker at lære at håndtere deres vrede:

”Det er for at lære at styre tingene lidt bedre i nogle situationer. [Du har selv bedt om det eller hvordan?] Ja, det gjorde jeg, da jeg sad inde [varetægtsfængslet]. Der spurgte jeg, om jeg kunne få det med ind i min dom på en eller måde. [Hvem var det så, du sagde det til, at du godt kunne tænke dig, at...?] Både til min advokat og til kriminalforsorgen, som kom ind i arresten. [Var du bange for, at du kom i fængsel, hvis du ikke sagde, at du ville?] Overhovedet ikke. Det var mit eget valg at sige det.”

Egnethed og voldens art

Instruktørerne er blevet spurgt om, de lægger vægt på voldens karakter, eller hvem offeret er, når de skal vurdere egnethed til AM. Nogle giver udtryk for, at de ikke tager særligt hensyn hertil. Instruktørerne er dog enige om, at unge, som har begået instrumentel vold eller vold, der er planlagt eller begået som led i bandekriminalitet, falder uden for målgruppen. En af instruktørerne siger:

”Dem, vi gerne vil frasortere, er dem, der begår instrumentel vold. Dem, som ikke har problemer med vrede, men ud fra en kynisk betragtning har sagt ”du er for dum at høre på, du skal have et par på kassen”. Altså hvor de kan være stille og rolige under volden, og hvor det er et bevidst valg, og hvor de er bevidste om de negative konsekvenser. Dem kan du jo ikke ændre. [...] Vi kigger også meget på, om volden er begået sammen med andre, for hvis det er bandekriminalitet, så er det jo typisk instrumentel vold. ”Der var for lidt gang i gaden. Der skulle ske et eller andet, så vi overfaldt vi en tilfældig”. Det er også instrumentel vold.”

Instruktørerne synes således kun at frasortere de sager, hvor det har drejet sig om et tilfældigt offer. Der synes endvidere at være enighed blandt instruktørerne om, at unge, som har begået partnervold, hører til målgruppen, og de forklarer det med, at jalousi også er en af de stærke følelser, som de unge kan have svært ved at håndtere.

6.2.3. *Samtykkeerklæring*

I forbindelse med egnethedsvurderingen underskriver den unge en samtykkeerklæring, hvor de erklærer, at de er indforstået med at modtage en betinget dom med vilkår om at deltage i AM. Samtykkeerklæringen indeholder 10 punkter, og i den står bl.a., at det er obligatorisk at deltage i undervisningen og at forberede sig til lektionerne, og såfremt den unge ikke overholder vilkårene i forbindelse med programmet eller tilsynet, vil vedkommende blive indberettet for vilkårsovertrædelse, hvilket kan medføre, at retten ændrer den betingede dom til fængselsstraf.

6.3. Tilsyn

De unge, som idømmes AM, får også et vilkår om tilsyn, hvilket indebærer, at de skal møde til nogle samtaler med deres tilsynsførende i KIF-afdelingen. Tilsynet starter lige efter, de har fået dom. I praksis starter tilsynet derfor ofte før, de unge er startet på AM-programmet, og det forsætter typisk efter, AM-programmet er slut.

De fleste instruktører mener, det er en dårlig idé, at den unges tilsynsførende også skal undervise den unge i AM-programmet. Dels risikerer man, at der så vil være forskel på, hvor godt instruktøren kender deltagerne i kurset, og dels anses det for bedst at adskille de forskellige opgaver om kontrol og sagsbehandling, som tilsynet indebærer, og undervisningen i AM. Som én af instruktørerne udtrykker det: ”Det er bedst, hvis vi ikke har to kasketter på”.

Der er dog samtidig bred enighed om, at det er en fordel, hvis den unge får en tilsynsførende, som har et indgående kendskab til AM-programmet, fordi det så er lettere for den tilsynsførende at følge op på programmet i det efterfølgende tilsynsforløb. En instruktør forklarer:

”Vi har nu indført, at instruktører er tilsynsførende på AM-sagerne, for derigennem at sikre en bedre opfølgning, når de har været gennem kurset. Så det vil sige, at nu har jeg lige fået en ny pige i tilsyn og hun er idømt AM. Hun skal så på et hold, men det bliver ikke med mig som instruktør. Så det bliver en anden instruktør, som kører holdet, men jeg kan bedre følge op på det, hun har været igennem, når vi fortsætter det ordinære tilsyn, i kraft af, at jeg ved, hvad programmerne går ud på. Det kan jeg fornemme hos nogle af mine andre kollegaer, der ikke er uddannet som instruktører. Det synes de er lidt svært – at følge op på noget, som du ikke egentlig ikke ved, hvad går ud på. De kan ikke sige ”tænk lektion 5, hvor vi havde BUSS-formlen. Hvordan kan du bruge BUSS-formlen på det problem, du står med lige nu”. Så det bliver mere overfladisk. Det bliver jo spændende at se effekten af det. For al forskning viser jo – og det er vel også ens umiddelbare mavefornemmelse – at hvis man skal skabe en forandring og påvirke folk i en retning, så er det meget svært at gøre på 8 gange 2 timer. Det er meget væsentligt, at der bliver fulgt op på det, og man hele tiden prøver at fastholde dem i den forandringsproces, som de skal i gang med. Så derfor tror jeg, at det skidesmukt, hvis man brugte hele det års tilsyn, de reelt har, og udnytter det noget mere, og hele tiden vender tilbage til udgangspunktet for at fastholde dem i forandringsprocessen.”

En anden fordel ved, at den unge kommer i tilsyn hos en tilsynsførende, som også er uddannet som AM-instruktør, er, at den tilsynsførende også bedre ville kunne holde motivationen ved lige hos den unge, mens denne venter på at komme på et hold. I to af de tre KIF-afdelinger har man således besluttet, at man for fremtiden vil forsøge at give de unge, som er blevet idømt AM, en tilsynsførende, som er uddannet som AM-instruktør.

6.4. Kursusstart

Som nævnt indledningsvis, er der blevet givet færre AM-domme end forventet. Det har betydet, at der er gennemført færre programforløb, at der har været få unge på holdene, at nogle unge har ventet længe på at komme på et hold, og at det har været svært for instruktørerne at tage hensyn til forskellige forhold, når de skulle sammensætte et nyt hold.

På baggrund af de 47 AM-domme, der er afsagt frem til 2008, er det undersøgt, hvor lang tid der går, fra de unge siger ja til at deltage i AM, til de påbegynder programmet. I ni af de 47 domme foreligger ikke begge datoer. Ud af de resterende 38 domme, har de unge i 15 af sagerne ventet i op til tre måneder på at komme på kursus. I 13 sager har de unge ventet mellem tre og seks måneder, mens de i de resterende 10 sager har ventet i over seks måneder på at komme på kursus.

Problemet med en lang ventetid kan være, at de unge mister motivationen. Som en instruktør forklarer, så er seks måneder meget længe at vente for en 16-årig. En anden følge af lang ventetid kan være, at de unge i mellemtiden modnes eller forandrer sig og ikke længere har samme problemer med at håndtere vrede, når programmet påbegyndes.

6.4.1. Hold sammensætning

Når der sammensættes et hold, der sammen skal deltage i AM, er der flere faktorer, der tages hensyn til.

En af disse er køn, idet holdene altid består af rene drengehold eller rene pigehold. Instruktørerne mener ikke, at det vil være muligt at undervise blandede hold, fordi der ville være for mange ”hormoner i luften”, der ville forstyrre undervisningen.

En anden faktor, som instruktørerne tager hensyn til, er de unges beskæftigelse, da det har betydning for, hvornår på dagen de kan deltage i programmet. De unge, som arbejder, kan typisk kun deltage på aftenkurser.

Et tredje forhold, der skal tages hensyn til, er, om de unge har været i sag sammen. Instruktørerne ønsker ikke, at unge, som er dømt i samme sag, skal være på samme AM-hold, idet forhåndskendskab mellem nogle af holddeltagerne kan ødelægge gruppens indbyrdes funktion.

Den ringe tilgang af personer med AM-domme kan imidlertid vanskeliggøre en optimal holdsammensætning, jf. følgende udtalelse fra en instruktør, der svarer således på spørgsmålet, om man tager hensyn til forskellige faktorer, når man sammensætter et hold:

”Ja, det [at man tager hensyn til forskellige faktorer, når man sammensætter et hold] har jeg jo lært under min uddannelse, at man skal, men så synes jeg alligevel ikke, at det lever op til det, for så står man med en liste, og de har fået dom, og de skal nå det inden de udgår af tilsyn, og så bliver det i forhold til det [at holdsammensætningen foretages]. Så bliver det ikke i forhold til, hvem der ville passe sammen og den gruppedynamik, der kunne komme. Så det er lidt ærgerligt.”

En af de faktorer, der så vidt muligt også tages hensyn til, er de dømtes alder og modenhed. Instruktørerne foretrækker en vis aldersspredning på holdet, fordi de har erfaring med, at de lidt ældre kan have en positiv indflydelse på de meget unge. De ældre er generelt mere modne og har større evne til refleksion. Nogle instruktører forsøger desuden at blande unge, som er meget motiverede, med unge, som er mindre motiverede. Instruktørerne forsøger endvidere at tage hensyn til etnicitet ved holdsammensætningen, således at personer, der giver udtryk for fordomme over for personer med fremmed etnisk baggrund, som udgangspunkt ikke blive sat på et hold sammen med unge med anden etnisk baggrund end dansk.

Derudover forsøger instruktørerne at sammensættes holdet, så de unge ”passer sammen” eller ”kan sammen”, ligesom man tilstræber en blanding af forskellige typer eller temperament.

Nogle instruktører har undervist på hold, hvor der både har været unge, som er idømt AM, og unge, der deltager frivilligt i programmet. Disse instruktører synes imidlertid ikke, at dét er en god idé, og begrundet det med, at de unge ikke deltager i programmet på lige vilkår. To instruktører forklarer:

”Jeg synes ikke, det fungerer godt. Jeg er ikke tilfreds med det, fordi de er der på forskellige præmisser. De frivillige kan jo gå uden repressalier. De andre kan ikke. De skal være der. Det giver en skævvridning.”

”Min holdning er, at det vil jeg helst undgå, for de er der på så forskellige vilkår, og de finder meget ud af, ”hov, hvorfor må han” og ”hvorfor får det ikke nogen konsekvenser for ham”, hvis sådan og sådan. Så skal du i hvert fald være lige hurtig til at sætte dem af holdet, hvis der er problemer. Sanktionerne skal komme lige hurtigt. Det er for uhomogent, hvis de er der på forskellige betingelser.”

En af de faktorer, som instruktørerne *ikke* tager hensyn til, når de sammensætter et hold, er, karakteren af den vold, de unge har begået. Nogle instruktører mener ikke, at det har den store betydning for undervisningen, og desuden bevirker de få AM-domme, at det ikke er muligt at lave en sådan selektion. En instruktør siger:

”Hvis jeg skal tage et eksempel fra et hold, så sad der én, som begik vold med nogle fodboldfans, og han gjorde det, fordi han syntes det var skidesjovt. Det var det, han sagde. Og så sad der to andre, som sad der af en helt anden grund, og de sad og kiggede [forundret] på ham og syntes, han var dum at høre på. Det, at deres vold er så forskellig, kan influere på gruppen, så der er nogen, som stopper med at sige noget, fordi de tænker ”jamen de forstår jo ikke min problematik”. Men der mener jeg, at det er instruktørernes opgave at få alle med, sådan så ham, der ikke begår vold med fodboldfans, han lærer måske alligevel noget ved at høre på det – og omvendt. Men det er en udfordring, og det kan godt være en ulempe, at de har begået noget vidt forskelligt. Og jeg vil sige, at hvis vi sad med en person, hvor volden altid var rettet mod den samme, fx en kæreste, så ville jeg synes, at det var uhensigtsmæssigt, at han sad med nogle andre, som havde helt andre problematikker.”

En anden faktor, som det heller ikke er muligt for instruktørerne at tage hensyn til, er de dømtes transporttid. Eftersom forsøgsområdet nu omfatter hele Københavnsområdet og Nordsjælland, og der oprettes hold på tværs af de forskellige tilsynsafdelinger, vil nogle af de dømte kunne komme til at bruge lang tid på transport.

6.4.2. Forsamtale

Omkring en uge før kurset påbegyndes, indkalder instruktøren de unge til en forsamtale. Dette giver instruktøren mulighed for at møde de unge, vedkommende ikke tidligere måtte have truffet. Ved forsamtalen får de unge lidt mere information om programmet og lejlighed til at se undervisningslokalet mv. Ved samme lejlighed får de unge udleveret en dagbog, som de skal bruge under undervisningsforløbet til at beskrive hændelser, der tyder på problemer med at håndtere vrede.

6.5. Programmets indhold

Instruktørerne har en undervisningsmanual med en introduktion til programmet, materiale til de otte lektioner og diverse bilag til brug i undervisningen. Bilagene består bl.a. af overheads og evalueringsskemaer.

I introduktionen beskrives bl.a. målsætningen med programmet: a) at øge deltagernes bevidsthed om de processer, som fører frem til vrede, b) at blive bevidst om behovet for at overvåge egen ad-

færd, c) at lære deltagerne at se fordelene ved at kunne kontrollere vrede, d) at forbedre teknikkerne til at håndtere vrede og e) at lade deltagerne praktisere vredeshåndtering igennem situationsspil.

6.5.1. Afvikling af programmet

Programmet består af otte lektioner af ca. to timers varighed. Ifølge introduktionen anses det for mest hensigtsmæssigt, hvis programmet gennemføres med 3-4 lektioner pr. uge, således at programmets første syv lektioner er afviklet på to uger. Den ottende lektion, der er en opfølgning på kurset, bør ifølge manualen afvikles ca. en måned efter de øvrige lektioner.

I praksis afvikles programmet dog ikke altid efter denne model, idet det undertiden sker over en længere periode med to lektioner pr. uge i fire uger og den ottende lektion ca. 1 måned efter.

Fordelen ved det korte kursus er, at undervisningen er intens og tidsmæssigt lettere at overskue for de unge, mens ulemper er, at det – særligt hvis det foregår om aftenen – kan være meget anstrengende både for de unge og for instruktørernes vedkommende. Da en del af undervisningen er baseret på de unges egne oplevelser med at håndtere vrede, indebærer det korte ophold mellem lektionerne også, at de unge ikke vil have meget at berette om fra lektion til lektion.

6.5.2. Antal instruktører ved programforløb

Nogle kurser gennemføres med én instruktør, mens der på andre er to. For nogle instruktører er det et bevidst valg, mens det for andre er praktiske omstændigheder, der afgør, om der er en eller to instruktører på holdet. En af instruktørerne forklarer:

”Der er både fordele og ulemper ved at være to instruktører. Det kræver lidt mere koordinering, når man er to, og det kræver også, at du kender din medinstruktør rimelig godt, så man ved, hvor hun er på vej hen, når hun spørger sådan. Det er jo udfordringen. Men fordelene er jo også, at man ikke står ene med ansvaret, og at to par øjne ser mere end et.”

De instruktører, der altid underviser sammen med en kollega, påpeger, at det indebærer nogle praktiske fordele, fx i tilfælde af sygdom hos den ene. Desuden påpeges, at det er bedre at være to, hvis man underviser om aftenen, hvor afdelingen er tom. Der er endvidere faglige fordele: To instruktører kan supplere hinanden i selve undervisningssituationen og drøfte lektionens forløb sammen efterfølgende. Med to instruktører kan man også bedre kontrollere de unge, hvis de er urolige i undervisningen. Det kan være svært både at skulle koncentrere sig om undervisningsmaterialet og samtidig holde øje med, hvad de unge laver, fx om de sender sms'er under lektionen.

6.5.3. Undervisningslokalet

De fleste instruktører har gjort sig tanker om indretningen af undervisningslokalet, og de forsøger alle at gøre lokalet hyggeligt og trygt ved fx at anvende dæmpet belysning. I en afdeling er der lagt gulvtæppe på i undervisningslokalet for at forbedre akustikken og gøre lokalet mere hyggeligt. In-

struktørerne forsøger desuden at indrette lokalet sådan, at der ikke er noget, som kan tage de unges opmærksomhed væk fra undervisningen, fx ved at begrænse antallet af billeder eller ved at sørge for, at de unge sidder med front mod en hvid væg og ikke kan kigge ud af vinduet.

6.5.4. Kontrakt

I forbindelse med undervisningen underskriver de dømte en kontrakt, hvorved de forpligter sig til at deltage i alle otte lektioner, at forberede sig til lektionerne, at deltage aktivt i diskussionerne, ikke at drøfte personlige oplysninger om de andre på holdet med nogen uden for gruppen og at behandle de øvrige deltagere og instruktøren med respekt. Derudover skriver de under på, at fravær fra lektionerne kun vil blive accepteret, hvis der er tvingende omstændigheder, og at de kan blive udelukket fra kurset, hvis de ikke lever op til de førnævnte forpligtelser eller har for stort fravær. Endelig skriver de under på, at de vil overholde de regler, som gruppen i fællesskab beslutter. Disse regler for gruppen diskuteres i den første undervisningslektion, og reglerne skrives ind i kontrakten.

6.5.5. Holdstørrelse

Programmet er ifølge introduktionen udarbejdet til en gruppe på 4-6 deltagere. I praksis består holdene typisk af én til fire personer. En af instruktørerne mener, at det er mest hensigtsmæssigt med fire deltagere. I visse tilfælde skyldes de små hold, at der har været frafald.

6.5.6. Undervisningens indhold

Første lektion i programmet er en introduktion til kurset. Herefter følger tre lektioner om teknikker til at kontrollere vrede. Den femte lektion handler om at udtrykke følelser – assertiv kommunikation – mens sjette lektion handler om håndtering af kritik og fornærmelser. Den syvende lektion er en opsummering af de tidligere lektioners indhold og handler endvidere om håndtering af problemer fremover. Den sidste og ottende lektion er som nævnt en opfølgingslektion.

Alle instruktører følger undervisningsmaterialet i manualen, men improviserer også til en vis grad. De forklarer, at det primære er, at målet med undervisningslektionen bliver opfyldt. I hvor høj grad undervisningsmanualen bliver fulgt er mindre vigtig. Nogle instruktører udelader øvelser, som de synes er mindre relevante eller fungerer mindre godt, andre ændrer eksemplerne og tilpasser dem til henholdsvis pige- og drengehold, mens andre igen supplerer undervisningsmaterialet med materiale, som de selv har udarbejdet.

Instruktørerne oplever, at de særligt som nyuddannede lænede sig meget op af undervisningsmaterialet, men at de bliver mere frie i forhold til teksten i takt med, at de får erfaring med at undervise i programmet. En af instruktørerne, som er noget kritisk overfor undervisningsmanualen, forklarer:

”Der er noget af materialet, som, jeg mener, er decideret ubrugeligt i manualen. Første gang jeg kørte det, tog vi det jo bare fra A til B, og der var ingen fokus på gruppens dynamik. Sådan er det jo, når man kører det første

gang. Man kan jo først tage den på rutinen, når man har ejerskab over materialet og ved, man kan stå inde for det.”

I de tilfælde, hvor instruktørerne har været utilfredse med dele af materialet, har de meddelt det til KUC, hvorefter materialet er blevet ændret. En instruktør forklarer:

”Vi har lavet en del justeringer, som vi også har meddelt KUC, og nogle – stort set alle – af de forslag, vi er kommet med, er så blevet ændret eller sat ind i materialet, men stadigvæk oplever vi, at vi må komme med små justeringer af materialet.”

En af de ting, som instruktørerne gør meget ud af, er at omformulere undervisningsmaterialet, så det sprogligt passer til de unge. En instruktør siger:

”Det skal helst ikke siges helt, som det står i manualen, for det fatter de jo ikke noget af. Man må godt ”synke lidt ned” og snakke deres sprog.”

En anden instruktør nævner, at hvis de læste teksten op, som den står i manualen, ville de unge dø af grin, fordi teksten er meget belærende. Hun forklarer videre, at det er en balancegang at forsøge at tale de unges sprog. Det må ikke blive for ”street-agtigt”, for så bliver det kunstigt. Under observationen af et undervisningsforløb har det dog kunnet konstateres, at selv om instruktørerne forsøger at ændre deres sprogbrug, anvendes alligevel begreber, som de unge næppe forstår, fx ”identificere”, ”analysere” eller ”at være bevidst om”.

En af instruktørerne forklarer, at AM-programmet er mindre struktureret end Det Kognitive Færdighedstræningsprogram, fordi AM-programmet i høj grad er bygget op omkring de eksempler, som deltagerne selv kommer med. Det gælder fx i forhold til logbogen. Logbogen er ét af de tre tilbagevendende undervisningsredskaber, som omtales i det følgende.

Logbog

Logbogen er den dagbog, som de unge skal bruge til at notere situationer, hvor de bliver vrede. De unge skal notere dato, tid og sted og hvem, de var sammen med, da de blev vrede. Desuden skal de notere, hvad der skete i situationen, hvad de tænkte, og hvad de gjorde. På en skala fra 1 til 5 skal de markere, hvor vrede de blev. Endelig skal de notere henholdsvis negative og positive konsekvenser af at håndtere situationen, som de gjorde, og hvordan de kunne have håndteret situationen anderledes.

I manualen nævnes fire grunde til, at de unge skal føre dagbog: 1) ”deltagerne vil få mest ud af kurset, idet programmet fokuserer på, at deltagerne arbejder med virkelige hændelser. Dagbogen hjælper med at gøre arbejdet realistisk”, 2) ”at skrive i dagbogen vil gøre det synligt for deltagerne, hvilke fremskridt de gør”, 3) ”overvågning og registrering af adfærd er et udgangspunkt for at ændre adfærd. Det er klart, at når du ved under hvilke forhold en adfærd optræder, hvor ofte den optræ-

der og hvad der udløser den, er du bedre i stand til at få kontrol over den”, 4) ”det er vigtigt, at lære af erfaring. At lære af både succes og af fejl. Af føre dagbog hjælper os til at gøre det.”

Logbogen skal bruges i hver lektion, der starter med, at man gennemgår eksempler, som de unge har noteret i logbogen. I manualen opfordres det til, at eksemplerne også anvendes i selve undervisningen, fx i forbindelse med situationsspil, ved identifikation af kropssignaler ved vrede, ved identifikation af tanker under en vredesepisode og til at træne BUSS-formlen.⁹ I praksis har instruktørerne dog meget svært ved at få de unge til at bruge logbogen. Det kan skyldes, at de unge ikke – siden sidste lektion – har oplevet situationer, hvor de er blevet vrede, eller at de unge ikke har fokus på vredessituationerne eller på at få dem noteret ned.

Ofte har de unge mistet logbogen eller glemt at tage den med til undervisningen. Og af dem, som har taget logbogen med, er der kun få, der har udfyldt den hjemmefra. Instruktørerne påpeger, at hvis kun én fra holdet har udfyldt logbogen, vil vedkommende også holde op med det for ikke at skille sig ud. På nogle hold anvendes de første 10 minutter af lektionen på at udfylde logbogen, mens man på andre gennemgår episoderne mundtligt. På trods af disse problemer med at få de unge til at udfylde logbogen er der dog blandt instruktørerne udbredt enighed om, at de unges egne eksempler er langt bedre end de fiktive i undervisningsmanualen. Problemet med de fiktive eksempler er, at de unge ikke kan leve sig ind i situationen.

Et nærliggende eksempel på en situation, hvor de unge har haft svært ved at håndtere vrede, er den, som har ført til domfældelsen. Denne drages derfor frem igen og igen, hvis de unge ikke selv kommer med yderligere eksempler, og hvis de unge i øvrigt accepterer at tale om deres sag. Det gør de i langt de fleste tilfælde.

Af de interviewede unge siger de, der på holdet har fortalt om deres sag, at var ”OK” og ”fint nok”. En fortæller, at han på forhånd var lidt skeptisk, fordi han frygtede, at der ville være en stor gruppe på 20 personer, så han blev dog positivt overrasket over det lille hold. Han forklarer, at han ikke tidligere har talt så åbent om sin dom:

”Det har været fint nok, synes jeg. Jeg er kommet ud med det. Jeg har ikke sådan siddet og snakket med andre om det så åbent. Det har jeg ikke tænkt på. Det har jeg bare lukket inde i mig selv og så taget det derfra. Så det har været OK.”

Det kan dog være et problem, at det ikke er muligt at tage hensyn til voldens karakter, når et hold skal sammensættes, idet der er stor forskel på fx vold, som begås i forbindelse med en bytur, vold som begås i forbindelse med en fodboldkamp, og vold, som begås mod en partner. Det kan være

---

⁹ BUSS-formlen gennemgås i lektion 5 og bruges til at udtrykke vrede på en assertiv måde. BUSS står for Beskrive, Udtrykke, Specificere og Slutresultat, idet de unge skal lære at beskrive problemadfærden på en måde, som ikke er fornærmende, udtrykke, hvad de føler, specificere, hvad de ønsker af den anden person, og – som slutresultat – fortælle, om de positive konsekvenser af dette.

svært for nogen at tale om deres voldsag, hvis de modtager undervisning sammen med nogen, som er dømt for en helt anden type vold. En instruktør forklarer, at der ikke er noget fordømmende ved selve undervisningen, men at man kan risikere, at de unge er fordømmende over for hinanden.

En ung mand, som er interviewet, er dømt for vold mod sin partner, og han har selv bedt om at komme i behandling. Han er således meget motiveret for at ændre adfærd, men kan ikke tale åbent om den situation, som har ført hans dom, fordi han ikke vil have, at de andre deltagere får at vide, hvad han er dømt for. Han forklarer, at det nok havde været nemmere for ham at tale om sin dom, hvis de andre på holdet havde begået samme form for vold. Han mener dog alligevel, at han har fået noget ud af undervisningen:

”Det kan godt være, at det ikke [i undervisningen] har været nogle situationer, som er ligesom det, man blev dømt for. Men der stadig været nogle situationer, som man kunne bruge til noget.”

Situationsspil

Situationsspil er et andet undervisningsredskab, der indebærer et lille rollespil, som de unge fremfører. Situationsspillene kan enten bygge på de fiktive situationer, som er beskrevet i manualen, eller – om muligt – en virkelig situation fra de unges logbog. Situationsspillet optages på video, og herefter ser de sammen optagelsen og noterer, hvad der gik galt i situationen. De skal herefter komme med forslag til, hvordan situationen kunne være løst på en mere hensigtsmæssig måde. Situationsspillet gentages derpå, idet de unge forsøger at anvende de gode råd.

Instruktøernes mener, at brugen af situationsspil i princippet er godt, men de fleste giver samtidig udtryk for, at det generelt er svært at få de unge til at deltage. I de tilfælde, hvor situationsspillene ikke fungerer godt, opgiver instruktørerne at gennemføre dem og springer dem over. Det nytter ikke noget at forsøge at presse de unge, mener de. En instruktør beskriver situationsspillene som ”angstprovokerende” og mener, at hvis hans kolleger blev bedt om det samme, som forlanges af de unge, var kollegerne ”løbet skrigende bort”. Nogle mener, at de unge oplever situationsspillene som grænseoverskridende. Det gælder særligt det forhold, at de skal optages på video. Andre mener derimod, at selve videooptagelsen kan være med til at motivere de unge til at deltage – særligt hvis de selv får lov til at betjene kameraet. Nogle instruktører deltager selv i situationsspillet for at forsøge at gøre det ”mindre farligt”.

På det hold, hvor undervisningen blev observeret, fungerede situationsspillene ikke optimalt, idet de unge ikke havde lyst til at deltage, og nogle af situationsspillene blev således sprunget over. Under interviewene beskriver de unge situationsspillene som ”ubehagelige”, ”ikke særligt fedt” eller, at de ”ikke gad” at deltage.

Filmsekvenser

Et tredje undervisningsredskab er en DVD, som indeholder små filmsekvenser med danske skuespillere – formentlig amatørskuespillere og ifølge nogle af instruktørerne lærerstuderende. Filmene viser nogle situationer, hvor en person bliver vred. Filmene er af få minutters varighed.

Filmene bruges som diskussionsoplæg, idet de unge fx bliver bedt om at være opmærksomme på bestemte forhold, mens de ser filmen: Den række af hændelser, som fører til vrede, kropssignaler, som viser vrede, og hvordan personerne hidser hinanden op. De unge skal efterfølgende diskutere, hvad de har set på videoen.

Flertallet af instruktørerne er dog temmelig kritiske over for filmene, idet de mener, at skuespillerne er så ringe, at filmsekvenserne bliver komiske, og at fokus derfor flyttes fra det, som er formålet med at vise filmene. Eftersom skuespillet er dårligt, kan de unge ikke identificere sig med skuespillerne, og de kan ikke sætte sig ind i situationen. En instruktør forklarer:

”Jeg synes, at det er fint, at man bruger de her film som udgangspunkt for en samtale bagefter. Det er helt genialt. Men jeg synes det dybt uheldigt, at man har lavet en film med nogle skuespillere, som på ingen måder lægger op til, at de unge kan identificere sig med dem. Og vores uddannelsesvejledere på KUC prøver at komme med alle mulige ting, som taler for den her film ”ja, men så lægger det jo op til diskussion, hvordan er det så, hvis det ikke er sådan? Hvis I ikke taler sådan, hvordan taler I så?” Altså, min oplevelse er, at det, at man har lavet en film med nogle skuespillere, som spiller så ringe, gør, at de unge bare sidder og griner af det. Så hvis man havde lavet en film, som var mere realistisk for de unge, vi sidder med, så ville de i langt højere grad tage det alvorligt, og man ville i langt højere grad kunne bruge det.”

Instruktørerne kritiserer også nogle af de situationer, som vises i filmene. De mangler realisme, og de unge kan ikke genkende situationerne. Nogle filmsekvenser angår fængselsverden, som de meget unge har vanskeligt ved at sætte sig ind i.

Der er nogle instruktører, der – også efter anbefalinger fra KUC – forsøger at bruge det dårlige skuespil til noget konstruktivt:

”Det er jo lidt sjovt, for det er jo nogle stinkende dårlige skuespillere, og lydkvaliteten er heller ikke, hvad den burde være, men det synes jeg faktisk godt, man kan vende til noget positivt, for kursisterne er jo ved at grine deres røv i laser over, at det er så dårlige skuespillere, men så siger jeg ”Jamen så kom her og vis mig, hvordan det skal være, når det skal være seriøst”. Så det kan være en anledning til at få dem ud på gulvet. For det er noget af det, som jeg synes, er den største udfordring – at få dem ud på gulvet – det er de vanvittigt bange for, når kameraet er tændt”.

På grund af ovennævnte kritik er der flere instruktører, som ikke anvender filmene i helt samme omfang, som det anbefales i manualen, eller de anvender dem på en lidt anden måde.

De unges holdning til filmsekvenserne er delte. Nogen mener, at de er OK, andre at de ”godt kunne være lidt mere moderne”, mens andre igen er vældig kritiske. Som en ung siger under interviewet:

"Det er jo noget lort. [Hvad er der galt med dem?] Jeg fatter ikke, hvorfor de ikke får nogle nye. Med nogle bedre skuespillere. De var ikke helt optimale. [Så man tror ikke rigtig på det?] Nej. Det er jo noget, som ikke sker i virkeligheden. Man taler jo ikke sådan."

Krav til de unges deltagelse

Med hensyn til deltagelse i programmet kræver instruktørerne, at de unge møder til aftalt tid, deltager aktivt i undervisningen og i øvrigt overholder de vilkår, som de selv har været med til at fastsætte i kontakten. Det kan fx være en aftale om, at deres mobiltelefon skal være slukket under undervisningen.

Nogle instruktører starter hver lektion med at finde ud af, om der er sket noget i de unges liv, som kan have betydning for deres aktive deltagelse. Hvis en af de unge fx lige er blevet forladt af sin kæreste og derfor er ked af det, vil instruktørerne acceptere, at vedkommende deltager mindre aktivt den pågældende dag. Instruktørerne dog accepterer ikke gentagne gange sådanne undskyldninger.

Instruktørerne oplever forskellige former for obstruktion af undervisningen, fx meget urolige unge, der forstyrrer undervisningen, kaster med papirflyvere m.v. Det hænder endvidere, at unge ikke "spiller med" på undervisningens præmisser og fx svarer negativt og ikke-deltagende på instruktørens spørgsmål. Den omvendte situation findes også, dvs. unge som prætenderer at deltage ved at tale instruktøren efter munden og give de forventede svar, men hvor det skinner igennem, at de ikke mener, hvad de siger. Som en af de unge siger under interviewet:

"Hvis de leder efter et svar, og jeg godt ved, hvad det er, så siger jeg også bare "Ja, ja, man kunne bare have gjort det" bare for at komme videre, så man ikke skal sidde med det samme 1000 gange og snakke frem og tilbage om, hvad man kunne have gjort [anderledes]."

Hjemmeopgaver i forbindelse med programmet, herunder skrivning i logbog, synes ikke at være noget decideret krav i den forstand, at forsømmelser får konsekvenser i form af indberetning for vilkårsovertrædelse.

I den periode, forsøgsordningen har fungeret, er det kun få af de unge, som er blevet indberettet for vilkårsovertrædelse. Nogle er blevet indberettet, fordi de aldrig påbegyndte programmet eller kun mødte op en enkelt gang. To er blevet indberettet, fordi de ikke mødte op til den sidste lektion. I sidstnævnte tilfælde er sagen ved domstolen blevet afgjort med en advarsel, og de unge har gennemført programmet ved at tage ottende og sidste lektion.

Ottende og sidste lektion

Den ottende og sidste lektion finder som nævnt sted ca. en måned efter syvende lektion. Tanken er, at de unge i perioden mellem syvende og ottende lektion skal nå at anvende det, de har lært. Nye eksempler på vredeshåndtering skal noteres i logbogen og gennemgås ved ottende lektion. På det hold, hvor observationen foregik, havde de unge ved ottende lektion hver to-tre eksempler med,

som blev gennemgået. I det følgende gengives to eksempler, én hvor situationen ikke ender med vold, fordi den unge tilsyneladende bruger de redskaber, han har lært, og én, som ender med vold.

Én af Jakobs kolleger har sladret til hans chef om en fejl, som han har lavet på arbejdet. Det er Jakob sur over, eftersom han mener, det er en uskreven regel, at man ikke sladrer til chefen. Jakob bliver kaldt til samtale med chefen og får en skideballe. Jakob ved godt, hvem det er, der har sladret. Næsten morgen, da de spiser morgenmad, kommer Jakob og sladrehanke op og skændes. Jakob prøver ellers først at slappe af, men det ender alligevel med, at han lover sladrehanke tæsk. Det skyldes dels, at hans kollegaer, som også sure over sladrehankens normbrud, puster til ilden, og dels, at sladrehanke svarer frækt og respektløst på Jakobs bebrejdelser. Efter arbejdsdag står Jakob og hans kolleger på parkeringspladsen foran firmaet og Jakob skal til at slå sladrehanke. I sidste øjeblik lader han dog vær med at slå, dels fordi han står med front mod firmaet og kan se, at der er lys på chefkontoret. Han tænker på de negative konsekvenser, det kan få, hvis chefen ser ham slå den anden. Chefen har sagt til ham, at han skal lære at styre sit temperament og Jakob er bange for at miste sit job, hvis han slår. En anden grund til ikke at slå, er at sladrehanke er en lille fyr, som ser meget bange ud. Jakob føler derfor, han har opnået det, han ville alene ved at skræmme ham.

Thomas er på stamværtshus med nogle venner. Én af hans venner bliver provokeret af en anden gæst, og de to kommer op at skændes. Da Thomas og hans venner lidt senere forlader stedet, går den anden gæst og nogle af dennes venner efter Thomas' gruppe. Thomas' gruppe stopper op og spørger, hvad de vil, og det ender med, at de to grupper kommer op at slås. – Da Thomas præsenterer beretningen på holdet afviser han, at de kunne have handlet anderledes. Efter hans opfattelse kunne de ikke bare have ignoreret den anden gæst, da han provokerede Thomas' ven, for det er "deres stamsted", og de bliver nødt til at sige fra, hvis nogen provokerer dem. Ellers vil de ikke kunne vise sig på stedet mere. De kunne heller ikke bare løbe, da de så de blev efterfulgt, for de ville alligevel bare være blevet indhentet. Han kunne heller ikke bare have gået fra stedet, da det trak op til ballade, for "man kan ikke bare lade sine venner i stikken". Thomas afviser også, at de kunne have ringet til politiet, for han vil ikke rode sine venner ud i noget med politiet.

Ved den ottende lektion udfylder de unge også et evalueringsskema vedrørende kurset. Det er nogle af oplysningerne fra dette skema, som er gengivet næste afsnit.

Ottende lektion afsluttes med, at de unge får overrakt et kursusbevis. De unge fra holdet, som blev observeret, grinede først lidt af det og spurgte, hvad de skulle bruge det til. Instruktøren forklarede, at de kunne lægge det sammen med deres straffeattest og eventuelt vise det, når de skulle søge job, for dermed at dokumentere, at de havde gjort noget for at blive bedre til at håndtere deres vrede. Det kunne de unge godt se pointen i. Instruktørerne mener, at selv om de unge måske laver lidt grin med kursusbeviset, sætter de alligevel pris på at få det – og de husker at tage det med hjem.

6.6. Udbyttet af kurset – ifølge de unge

Under interview med de unge er de spurgt, om der er noget af det, de har lært på kurset, som de kan bruge i praksis.¹⁰ Det er der delte meninger om. En af de unge siger:

---

¹⁰ De forskellige redskaber er fx: at overveje positive og negative konsekvenser af handlinger, at identificere kropssignaler på vrede, selvberoligende instruktioner, afslapningsøvelse, at udtrykke sig assertivt, og at lære at håndtere kritik og fornærmelser.

”Nej, jeg glemmer det ret hurtigt igen. Det er jo noget med, at man husker det, man vil huske, ikk’. Altså, jeg kunne bruge det hele til noget, hvis jeg gad. Men jeg kommer kun for at få det overstået. [Hvorfor gider du ikke at bruge det til noget?] Fordi jeg ikke gider at bruge min tid på at sidde og øve det der. Man kan ikke bruge det til noget, hvis man er i byen. Hvis der er nogen, som vil op og slås, så kan man jo ikke sætte sig ned og tale stille og roligt med dem.”

Denne unge synes ikke at have fået det store udbytte af kurset, men han har heller ikke været motiveret for det. Der er dog flere af de unge, som giver udtryk for, at de har kunnet bruge noget af det, instruktørerne har forsøgt at lære dem. De unge fremhæver især, at de er blevet bedre til at overveje de positive og negative konsekvenser ved en handling. En af de dømte fortæller om sit udbytte:

”Ja, det med kropssprog, det kan jeg godt bruge og tænke over, hvordan jeg stiller mig op. Og så det med positive og negative konsekvenser. Det kan jeg også godt bruge. Og det med at være assertiv, at man skal sige tingene stille og roligt, men stadig direkte. Men afslapningsøvelsen, den får jeg ikke brug for, tror jeg.”

En anden fortæller:

”Altså jeg synes, at det var meget fedt, at de gik i dybden med det i de situationer, hvor vi snakkede om det. Altså at det ikke bare var sådan overfladisk, hvor man bare fortalte [om det], og så gik de videre og så var det det. Det var meget fedt, at de gik i dybden med. Jeg synes ikke rigtig, at der har været noget negativt. Ud over at det var så langt væk. [Har du fået det ud af det, som du håbede på?] Ja, det synes jeg. Jeg har fået nogle redskaber, som jeg godt kan bruge. Særligt på hjemmefronten. Der synes jeg godt, at jeg kan bruge det.”

Blandt de negative konsekvenser af vold, som de unge særlig nævner, er risikoen for en fængselsstraf, for at miste sit arbejde eller sin kæreste eller for at gøre sin familie ked af det.

Det, de unge efter eget udsagn har haft mindst udbytte af, er den afslapningsøvelse, kurset inkluderer. De er noget skeptiske over for, om øvelsen kan anvendes i praksis, og har i forbindelse med undervisningen lavet sjov med, at de skulle sætte sig ned, lukke øjnene og slappe af, når de stod i byen og skulle til at slås.

De unge er under interviewet også blevet spurgt, om de ville sige ja til at deltage i programmet igen, hvis de fik en ny dom. Nogle vil gerne og begrundet det med, at det er bedre end at sidde i fængsel, mens andre hellere vil have et vilkår om samfundstjeneste eller idømmes en ubetinget straf.

Selv om flere af de unge mener, at de har lært noget af kurset, er der nogle, som er i tvivl om, hvorvidt det er nok til at holde dem ude af kriminalitet. En af de unge, der ofte kommer op og slås i forbindelse med fodboldkampe, forklarer:

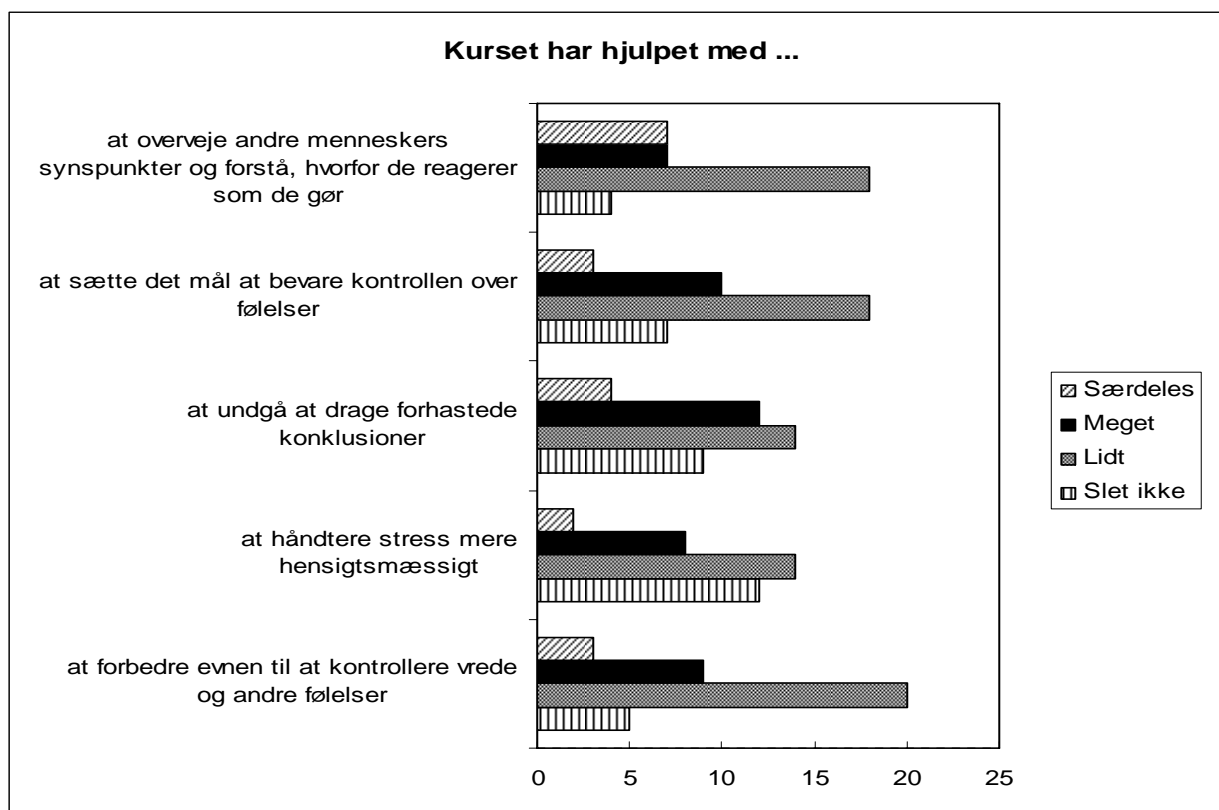
”Det er jo ikke sådan, at jeg kommer op og slås, når jeg er ude i byen. Det gør jeg jo aldrig. Det er kun, når jeg er til fodbold. Det er grunden til, at jeg siger, at nogle af tingene kan jeg ikke bruge, for det er jo ikke sådan, at jeg farer op. Så alle de gange, jeg er blevet dømt, har jeg selv bedt om det, kan man sige. Men der er nogle af tingene, som jeg sagtens kan bruge, men altså ikke lige til fodbold. [...] Det går kun ud på at slås.”

En af dem, som har været glad for kurset, siger dog, at han tror, at ”det vil kunne være med til at bremse mig lidt op”, hvis han igen skulle komme i en situation, der kunne ende med vold.

Som nævnt udfylder de unge også et spørgeskema i forlængelse af AM-kurset. Spørgeskemaet, der først og fremmest angår eleverne tilfredshed med og udbytte af kurset, udfylder under den sidste lektion, og mens instruktøren og de andre unge er til stede. Desuden skrives der navn på skemaet. Efter skemaet er udfyldt, gives det til instruktøren efterfølgende. Denne procedure bevirker, at besvarelserne nok skal vurderes med et vist forbehold. Det forekommer således sandsynligt, at eleverne kan have tilbageholdt kritik, eller at de i hvert fald kan have svaret anderledes, end de ville have gjort, såfremt der var sikret fuld anonymitet, og instruktørerne ikke så de enkelte besvarelser. Derfor skal også kun enkelte af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen omtales her.

Der er modtaget i alt 38 besvarede spørgeskemaer. Der spørges bl.a. om, hvorvidt de tror, at de færdigheder, der er lært på kurset, vil hjælpe dem til at holde dem ude af problemer. På dette spørgsmål svarer 26 af de 38 elever ja, mens 8 svarer nej. De resterende har ikke besvaret spørgsmålet. Der er også spurgt, om de bruger de færdigheder, de har lært på kurset. Hertil svarer seks af de 38 ’slet ikke’, 21 svarer ’lidt’, mens ni svarer ’meget’ eller ’særdeles’.¹¹ To har ikke besvaret spørgsmålet.

Figur 1. De unges svar på spørgsmål om, hvorvidt AM-kurset har hjulpet dem på forskellige områder.

¹¹ 'Særdeles' må på baggrund af spørgeskemaets opsætning forstås som 'særdeles meget'.

I figur 1 er gengivet svar på spørgsmålet om, hvad kurset har hjulpet den unge med.¹² Som det fremgår af figuren er det generelt en mindre del, der slet ikke synes, at kurset har hjulpet dem med de nævnte forhold. Ved alle spørgsmål er andelen, der synes, at kurset har hjulpet 'lidt', størst, og gennemgående er det omkring en tredjedel, der svarer, at det har hjulpet 'meget' eller 'særdeles'.

6.7. Udbyttet af kurset – ifølge instruktørerne

Det er særligt ved den ottende lektion og i forbindelse med, at instruktørerne ser, hvad de unge har skrevet i evalueringsskemaerne, at de får et indtryk af, om de unge har haft et udbytte af kurset. En af instruktørerne svarer således på spørgsmålet om, hvad hun tror de unge synes om programmet:

"Ja, når man spørger dem, svarer de på forskellige niveauer. De synes, det er fint nok at komme her og deltage i kurset, hvis det går på de relationer, vi har haft sammen. Hvis man så løfter det et niveau op, så er det da ikke altid, de synes, at det er noget, som umiddelbart var værd for andre at bruge tid på, eller noget, som de kunne bruge til noget selv. Men når der går lidt længere tid – når de er i tilsyn – kan vi høre, at de alligevel snakker om, at det gav dem et eller andet. At de fik et eller andet med sig. [Hvad tror du så, det er, de alligevel får med sig?] Jamen de får det med sig, at de bliver meget mere bevidste omkring deres adfærd i konfliktsituationer, end de har været tidligere. Og jeg tror, at de bliver det allerede inden dag et, altså hvor vi er i forstadiet til, at de skal starte på kurset, for der begynder deres tanker allerede at bliver målrettet på, hvordan deres vrede fungerer. Og jo flere af de teknikker og færdigheder, vi får sat på dem undervejs, desto mere opmærksomhed får de også på sig selv. Så det er også en proces, som kan være med til at modne dem og dermed give en mere hensigtsmæssig reaktion fremover i deres adfærdsmåde."

Selv om nogle instruktører tvivler på, at de unge selv synes, de kan bruge kurset til noget, er der flere, som mener, at der alligevel vil være en positiv effekt af programmet på længere sigt. En instruktør forklarer:

"Jeg er slet ikke i tvivl om, at det er bedre end ingen ting. Jeg er ikke i tvivl om, at vi sår et frø. Det kan godt være, at man ikke kan se det med det samme. Eller at man netop kan se det med det samme, men at det så også forsvinder med det samme. Men jeg tror, det popper op igen."

Flere af instruktørerne har fra de unges tilsynsførende hørt, at de unge efterfølgende har givet udtryk for, at de har haft nytte af programmet, også selv om de måske ikke umiddelbart kunne se, hvad de skulle bruge det til:

"Vi har så heldigvis fået nogle tilbagemeldinger fra dem, som har dem i tilsyn, hvor de siger, at nu har hun (den unge) faktisk sagt, at hun bruger mange af de ting, og hun synes, det var rigtig godt. Så vores oplevelse er, at når der går noget tid, så kan de se tilbage på forløbet og se, at det var sgu OK, men når de sidder i det, synes de bare, at det er noget lort."

Omvendt er der også instruktører, som tror, at programmet har en her-og-nu effekt, men som tvivler på en vedvarende effekt af kurset. En instruktør siger:

---

¹² Andel, der ikke har besvaret spørgsmålene, er udeladt.

”Det, jeg bliver i tvivl om, set over en bred kam, det er – for jeg er jo ikke i tvivl om, at det nytter og rører noget ved dem – hvor dybt det stikker. De langsigtede virkninger – hvordan er de?”

Når instruktørerne skal beskrive, hvilket udbytte de unge får af kurset, nævner de særligt, at de unge får en større bevidsthed omkring deres håndtering af vrede. Nogle beskriver det som, at de unge får en aha-oplevelse. Det kan dreje sig om, at de bliver bevidste om, hvordan de ser ud, når de er vrede, og den effekt, det har på andre, at de blandt venner får rollen som vagthund og er den, som altid bliver skubbet op i første række og skal tage balladen for deres venner, eller at de, når man færdes i en stor flok, kan virke provokerende på andre.

Instruktørerne mener i øvrigt, at kurset har givet de unge indsigt i positive og negative konsekvenser af vold, viden om kropssprog, evne til at kommunikere assertivt samt selvberoligende tanker. Flere instruktørerne giver – som de unge selv – udtryk for, at de unge næppe kan bruge afslapningsøvelsen til noget.

6.8. Generel kritik af programmet og forslag til ændring af ordningen

I det følgende omtales den kritik, instruktørerne har fremført af programmet, herunder også forslag til forbedringer af ordningen.

Målgruppen

Flere af instruktørerne er i tvivl om, hvorvidt programmet passer til forsøgsordningens målgruppe. Flere mener, at deltagerne er for unge og umodne til at kunne få det tilsigtede udbytte. En instruktør forklarer:

”Overordnet set synes jeg ikke, at programmet fungerer til de unge. Jeg synes ikke, de er i stand til at reflektere på det niveau, som programmet lægger op til. Hvis vi skal bruge det her program på de unge, så synes jeg, at der var nogle ting, man skulle lave om. Jeg synes ikke, at man skulle have de her rollespil i samme grad. Og man skulle lave de her filmsekvenser om. Ellers synes jeg, at det er udmærket.”

En anden siger:

”[Programmet] er vel også udviklet til nogle lidt ældre. Hvis man spørger udviklingspsykologer, siger de jo, at vi er skudt i låget, når vi går efter 15-20-årige med et kognitivt program, hvor de er rent neurologisk slet ikke er udviklet i de centre i hjernen. Kom igen når de er 22-23 år, så kan I måske prøve at rykke noget. [...] Det, der er svært for de unge, er gruppedynamikken, fordi de er så unge, og påvirkningen går mest i negativ retning. De spiller op til hinanden. Og det er rigtig kedeligt og svært at stoppe, når det først er sat i gang. Nogle gange kan jeg have en formodning om, at det ville være meget bedre, hvis man sad individuelt med dem. For det med gruppe dur ikke med så unge.”

De meget unges motivation for at deltage i kurset er ydre, for de har endnu ikke oplevet, at deres adfærd har haft negative konsekvenser for dem. Den lidt ældre del af målgruppen synes at være

mere motiverede, for de oplever, at kriminaliteten indebærer negative følger. De kan have arbejde, hus og/eller familie, som de kan miste, hvis de kommer i fængsel.

Personer, som har begået vold mod deres partner, er ifølge instruktørerne omfattet af forsøgsordningens målgruppe. Jalousi nævnes da også i vurderingsmaterialet som et eksempel på en stærk følelse, der kan være vanskelig at håndtere. Som nævnt kan det imidlertid skabe problemer, hvis holdene er meget uens sammensat, og nogle ikke ønsker at berette om deres voldssag, fordi den er af en anden karakter end de andres. Det er en problematik, man bør forholde sig til fremover ved sammensætning af holdene. Det skal også nævnes, at den internationale litteratur vedrørende partnervold ikke anbefaler at give AM til personer, som har været voldelig mod deres partner. Begrundelsen for dette er, at partnervold ikke (kun) handler om at være ude af stand til at håndtere sin vrede, men i højere grad handler om magt og dominans.¹³

Undervisningsmaterialet

Undervisningsmaterialet bærer præg af, at det ikke er udformet med henblik på forsøgsordningen, men kopieret fra det materiale, som anvendes i fængslerne. Dette kritiseres af flere instruktørerne, som kalder dele af materialet for ”fængselsrelevant”. Det gælder både materialet til vurdering af egnethed, selve undervisningsmaterialet og filmene. To instruktører forklarer:

”Altså programmet er beregnet på folk, som sidder inde, og derfor er der nogle situationer, hvor det er forudsat, at de sidder inde. Især i vurderingsskemaerne. Og det er klart, det kan man jo ikke bruge. Så det kunne godt have brug for en opkvalificering og blive lidt mere moderne.”

”Jamen der er nogle af eksemplerne, som de har svært ved at relatere sig til. Noget af det lægger jo også op til fængselsverden. Spørgeguiden er også fra fængselsverden, så det kan vi jo ikke bruge til dem her; de har jo ikke været i fængsel. Så det må vi prøve at modificere lidt.”

Instruktørerne har ændret på materialet undervejs for at få det til at passe bedre til målgruppen. De efterlyser dog en gennearbejdning af undervisningsmaterialet, så det passer bedre til målgruppen og tager højde for gruppens manglende modenhed og evne til at forstå nogle af de begreber, som anvendes i materialet. Endvidere ønskes, at materialets eksempler ændres, så de i højere grad refererer til unge. Filmsekvenserne, der anvendes i undervisningen, ønskes indspillet med professionelle skuespillere.

Programlængde og opfølgning

Flere af instruktørerne mener, at programmet er for kort. De er samtidig meget i tvivl om, hvorvidt det med denne målgruppen er muligt at gennemføre et længerevarende program. En instruktør siger:

---

¹³ Se fx Home Office (2004). *Domestic Violence: A Literature Review Summary*. HM Inspectorate of Probation, Home Office, London.

”Man kan jo diskutere om det skal være længere, men jeg tror, at det er urealistisk. Man kan ikke holde dem, de unge. Altså, de kan lige overskue 14 dage. Og hvis de også er i arbejde eller i skole, er de så tæsketrætte til sidst, at de næsten ikke kan hænge sammen. Hvis det varer en helt måned – ja så kan det være, at de vælger at gå i fængsel i stedet for.”

Dilemmaet er altså, at programmet muligvis er for kort til at have en effekt, men at et længerevarende program ikke er realistisk for denne målgruppe. De fleste instruktører opfordrer derfor til, at der på forskellig vis følges op på programmet. En instruktør har et konkret forslag:

”Jeg synes bare, at man skulle lave programmet om, så der var noget mere opfølgning, efter de havde været på kursus, så man indkaldte dem tre måneder efter og ½ år efter og sådan, så man lige havde en samtale med dem et par timer og lige friskede det op og hørte, hvordan det gik. Jeg tror også, at det gør noget ved dem, som har siddet på et kursus, at de ved, at de bliver indkaldt igen på et senere tidspunkt. At de ved, at de skal bruge det senere.”

Der foreslås således et struktureret opfølgningsforløb, som knyttes til programmet, så de unge med bestemte mellemrum får opfrisket deres viden om vredeshåndtering. Andre instruktører foreslår, som nævnt, at denne opfølgning foregår i det efterfølgende tilsynsforløb, således at den unge får en tilsynsførende, som også er uddannet som AM-instruktør.

7. Diskussion

Evalueringen tyder på, at politiets manglende opmærksomhed omkring AM-forsøgsordningen antagelig er det forhold, der primært er årsag til, at der er idømt få AM-domme. Indkøringsvanskeligheder, udskiftning af personale m.v. i forbindelse med politireformen bidrager endvidere også hertil. Muligvis er nogle af sidstnævnte vanskeligheder i skrivende stund ved at være overstået. I hvert fald er der i løbet af en ganske kort periode i januar 2008 idømt tre AM-domme. Tiden vil vise, om denne tilgang af nye domme blot er en tilfældighed eller tegn på, at der nu er kommet mere fokus på området.

Såfremt forsøgsordningen med AM skal fortsætte er der dog givetvis behov for, at der gennemføres tiltag med henblik på at sikre, at flere sager sendes til egnethedsvurdering i Kriminalforsorgen. Dette ville muligvis kunne ske ved en automatisk markering i politiets sagsbehandlingssystem af alle potentielle sager. Andre fremgangsmåder, som ikke indebærer en ekstra arbejdsbyrde for politiet, kan også være tænkbare.

Flere AM-domme vil også betyde, at det vil være lettere at sammensætte undervisningsholdene på bedste måde, og at de unge ikke demotiveres af en lang ventetid for at påbegynde kurset.

Evalueringen tyder endvidere på, at der kunne være behov for at revidere visse dele af undervisningsmaterialet med henblik på at gøre det mere relevant for forsøgsordningens målgruppe og for at skabe et mere troværdigt grundlag.

Det kan også være grund til at diskutere, om AM er for kortvarigt et program til, at man med rimelighed kan forvente at få en kriminalpræventiv effekt heraf. Den internationale forskning peger på, at effekten af et tiltag øges med indsatsens omfang, og at meget små doser næppe vil kunne skabe en målbar eller vedvarende kriminalpræventiv effekt.¹⁴ Det er derfor antagelig meget væsentligt, at instruktørerne bestræber sig på at tilrettelægge de unges tilsyn på en måde, som sikrer, at den tilsynsførende kan følge op på det, de unge har lært på kurset.

I forlængelse heraf skal påpeges, at den internationale effektforskning ikke med sikkerhed har fastslået en positiv præventiv effekt af AM-programmet. I en systematisk sammenfatning af litteratur på området konkluderes, at der ikke er gennemført videnskabelige evalueringer af tilstrækkelig høj standard vedrørende AM-programmet, hvorfor det ikke er muligt at slutte noget om programmets effekt.¹⁵ I en senere australsk evaluering konkluderes, at der ikke har kunnet påvises en effekt af et konkret forsøg med AM i Australien.¹⁶

Det skal tilføjes, at et andet vredeshåndteringsprogram, *Aggression Replacement Training*, synes at give sikrere positive resultater. I en samlet vurdering af fire evalueringer påvises en effektstørrelse på 18 pct., det vil sige at forsøgsgruppernes recidivprocent er 18 pct. lavere end kontrolgruppernes.¹⁷ I en anden rapport peges dog på en mindre forskel.¹⁸ *Aggression Replacement Training* beskrives som et 10-ugers program, som omfatter i alt 30 lektioner og administreres i grupper med 8-12 – typisk – unge lovovertrædere tre gange om ugen.

---

¹⁴ Se G. Bourgon & B. Armstrong (2005): Transferring the principles of effective treatment into a »real world« prison setting. *Criminal Justice and Behavior*, vol. 32, p. 3-25.

¹⁵ D. L. MacKenzie (2002): Reducing the Criminal activities of known offenders and delinquents: Crime prevention in the Courts and corrections. In: Sherman, L. et al. (ed.): *Evidence-Based Crime Prevention*. Routledge, London and New York.

¹⁶ Howells, K., A. Day, S. Bubner, S. Jauncey, P. Williamsen, A. Parker, & K. Heseltine (2002): Anger Management and Violence Prevention: Improving Effectiveness. Australian Institute of Criminology, *Trends & issues in crime and criminal justice*, no. 227.

¹⁷ S. Aos, P. Phipps, R. Barnoski, & R. Lieb (2001): *The Comparative Costs and Benefits of Programs to Reduce Crime*. Washington State Institute of Public Policy.

¹⁸ G. Harper & C. Chitty (2004): The impact of corrections on re-offending: A review of 'what works'. *Home Office Research Report*, no. 291.